

Bod Péter

Önéletírás

I. §. Én, Bod Péter, Erdélynek abban a részében, amely Moldvára tekint, a szántóföldben, rétekben, erdőkben, vizekben és más természeti javakban bővelkedő Felsőcernáton községben, Kézdiszékbén, a székelyek között születtem az 1712-ik évi február hó 22-ik napján. Atyám, Bod Márton, tisztos és iparkodó férfiú volt, aki azokban a szerencsétlen időkben, amikor Erdély, mivel Rákóczi Ferenc Magyarországon zavaros mozgalmakat támasztott, különféle rázkódtatásokat szenvedett, beiratkozott katonának. Anyám pedig Felsőtorjai Sólyom Euphrosina volt, Sólyom István és Albisi Bod Anna leánya, akit atyám, miután Magyarország királya s a magyarok között megkötötték a béke, az 1711-ik évben ősi telkére visszatérve, leányként vett nőül. Ő Alsócernátoni Damokos Péter özvegyének udvarházában nevelkedett, akivel rokonságban volt. Ebből a házasságból maga Péter volt az elsőszülött.

II. §. Atyám nemesi családból származott, és megvan az úgynevezett címeres nemeslevél, amelyet én, mivel már tűz és víz is veszélyeztette, nehogy valamikor teljesen elpusztuljon, a Gyulafehérvári Tisztelendő Káptalannál tettem le, és az okmányról a következő törvényes másolat kiadását kértem:

Mi Károlyfehérvári Káptalan Erdélyben. Emlékezetébe ajánljuk a jelen levelünk rendjén mindenkinek, akit illet, hogy mi Mária Teréziának, ... legkegyelmesebb úrnőnknek ... levelét, mely Tiszteletes és Jeles Bod Péter, jelenleg a magyarigeni helyét vallású egyház papja részére Ő Szent Felsége bírósági pecsétje alatt adatott ki, ... a köteles hűséggel és illő tisztelettel vettük e szavakban: Mária Terézia stb. kedvelt híveinknek, a Károlyfehérvári Székesegyház Tisztelendő Káptalanjának császári-királyi kegyünket. Előadatik Felségünknek Tiszteletes Bod Péter, a magyarigeni református egyház pásztora személyében, hogy ő még a dédősapja, Felsőcernátoni Bod Pál lófő által nyert címeres nemeslevelet, amelyet Rákóczy György, Erdély fejedelme Kolozsvár városában az Úrnak 1640-ik évében adományozott, és amely a következő évben, az Úrnak 1641-ik évében, január hó 3-ik napján a három székely szék, Seps, Kézdi és Orbai gyűlésén kihirdettetett és minden ellenmondás nélkül Nemes Tamás, a nevezett három székely szék akkori kapitánya által kiadatott, és nekünk a maga eredetijében bemutatott, a Ti káptalanotok sekrestyéjében vagy levéltartó helyén kívánná eredetijében elhelyezni és bejegyeztetni és annak szövegét káptalani pecsétetek alatt átírásban kiadni. Ezért e levelünk rendjén szigorúan megparancsoljuk, hogy e levelünk vétele után a kérelmezőnek említett címeres nemeslevelét a sekrestyékben vagy levéltartó helyeteken helyezték el, tegyék le, és annak másolatát káptalani átírástokban kiadni mindenképpen tartsátok kötelességeteknek. Vigyázzatok azonban, hogy valami csalás és tévedés ne történhessék. Másként ne cselekedjétek. Kelt Szeben szab. királyi szász városunkban. Az Úrnak 1750. évében, május hó első napján.

Mi tehát Ő Szent Felsége kegyes megbízásának és parancsának mindenben (ahogy mindig kötelességünk) a legalázatosabban engedelmeskedni óhajtván és a köteles foganasításnak eleget tévén, az említett törvényesen készült és kibocsátott címeres nemeslevelet káptalanunk sekrestyéjében elhelyeztük, és annak másolatát jelen levelünkben belefoglaljuk. Ennek szövege a következő:

Mi Rákóczy György stb. Emlékezetébe ajánljuk a jelen levelünk rendjén mindenkinek, akit illet, hogy ... Felsőcernátoni Bod Pált, aki ennek a mi Erdély országunknak és törvényes

fejedelmének, a mi elődeinknek és nekünk is minden alkalommal a hadjáratokban, a tehetsége szerint, a többi székely lovasok között szolgálván, hűséges szolgálatokat végzett és a jövőben is kétségtelenül végezni fog, ... mint máskülönben is székely lófőt, aki azonban még nincs kitüntetve nemesi címerrel, ... ismét és újból Erdély országunk igazi és kétségtelen nemesei sorába iktatjuk stb. Igazi nemessége jeléül e címet adományozzuk: Háromszögű pajzsot, veres színben, amelynek mezejében egy páncélba öltöztetett emberi kar egy hüvelyéből kivont tört látszik felfelé irányítva tartani. A pajzs fölő zárt katonai sisak van helyezve, amelyet drágakövekkel és gyöngyökkel tetszetősen felékesített királyi fejék borít be, amelyből ismét az előbbihez hasonló emberi kar látszik kivont tört ragadva kiemelkedni. A sisak tetejéről innen is, onnan is leomló különböző színű foszlányok igen szépen körülfogják és díszítik a pajzs mindkét oldalát...

Kelt Kolozsvár városunkban, december hó 10-ik napján az Úrnak 1640-ik évében. Rákóczy György sk. Szalárdi János vicetitkár sk.

A káptalani átírás kelte: Az Úrnak 1750-ik évében. A pünkösöd utáni tizedik vasárnap előtti ötödik köznapon. Pálnak, aki e címeres nemeslevél által nemesített, az atyja András volt, fiai pedig György és István voltak; ez utóbbi maga után hagyta Ferencet és Miklóst s a leányát, Annát. Ferenc egész házanépével, feleségével és gyermekeivel elragadtatott az 1719-ik évi pestis által, és éppúgy Anna is, aki egyetlen és pedig törvénytelen sarjat hagyott hátra, Sámuelet. Miklósnak több fia volt, akik közül Mihály, Miklós és Elek életben vannak, a többiek gyermektelenül haltak el.

György, Pálnak legidősebb fia, feleségével, Szaniszló Annával két fiút nemzett, Tamást és Dánielt. Ő maga elkísérte Rákóczi György fejedelmet az 1657-ik évi szerencsétlen lengyel hadjáratba, és a háború áldozata lett, gyermekeit kiskorúságban hagyván árvaságra, akik azután, minthogy gyámjuk gondtalansága folytán majdnem minden segélyforrásuktól megfosztottak, szerencsétlen helyzetben nevelkedtek fel. Dániel egy férfi örökösét sem hagyott hátra, hanem négy leányt, Zsófiát, Katalint, Ilonát és Borbálát, akik idővel férjhez mentek.

Tamás, Györgynek idősebbik fia, feleségével, Alsócsernátoni Tsipő Zsuzsannával, három fiú- és ugyanannyi leánygyermeket nemzett, Zsuzsannát, Mártont, Györgyöt, Andrást, Ilonát és Klárát. Zsuzsanna és András gyermekek nélkül haltak meg. György több gyermeket hagyott hátra, akik közül most életben van Bálint és Anna, Ilona, aki Tsiki Lászlóhoz, Klára, aki Nyujtódi Tsüdör Mihályhoz ment férjhez, és több gyermeket hagytak hátra.

Atyám nem volt tudományosan képezve, hanem minden tanulság híjával lévén, gyakran panaszkolt szerencsétlen sorsát és neveltetését. Ezért annál nagyobb szenvedelemmel szánt engem arra, hogy jártasságot nyerjek a finomabb tudományokban. Az 1718-ik év vége felé rábízott tehát az iskolamesterre, hogy bevezessen a tudomány elemeibe, de a dolgok hamarosan bekövetkezett változása és a beállott különféle szerencsétlenségek minden törekvést majdnem a csírájában fojtottak el.

III. §. Az 1718-ik év ugyanis vagy semmit sem jelentő, vagy nagyon csekély termést hozott Erdélyben, különösen pedig a Székelyföldön, amiért azután a legnagyobb gabonáínség állott be. Ezért történt, hogy a székelyek legnagyobb része Erdély más vidékeire és Havasalföldre meg Moldva szomszédos tartományaiba szóródott szét. Akik pedig a helyükön maradtak, különféle módon küszködtek az éhséggel. Megkísérelték ételek készítését az éhség csillapítására alkalmatlan anyagokból. A kőrisfának összezúzott kérget keverték a liszthez: kevésbé megfelelőbb volt az a kenyér, amely a mogyorófa sarjaiból készült úgy, hogy két rész sarjat egy rész gabonához keverték, és ekként alakították kenyérré. Összezúzott és egybegyúrt szalmát is tettek a füstölőbe, de elkészíteni nem lehetett, mert a tűz elhamvasztotta. Mivel pedig széna sem termett, a barmok számára a haszontalan maglapél nevű növényt gyűjtöttek

sokan, akik midőn az éhség még nagyobb erőre kapott, ennek cséppel kivert magvait búzával keverve készítették kenyeret. Ez igen fekete, de az oly nagy szükséghez képest ízletes kenyér volt, amilyent akkoron néhány napon keresztül én is kénytelen voltam enni. A bengének és más erdei fáknek a gyümölcsei valahogyan fenntartották az éhezők életét, míg el nem erőtlenedtek. Sokan szerte bolyongtak, mint az árnyékok vagy félholtak. Hallottunk szerencsétlen anyáról is, aki saját gyermekeit falta fel. Nem kevesen eladták magukat örökös szolgaságra; az eladók és mások, ha vevőket találtak, legalább a saját és családjuk életét fenntarthatták.

IV. §. Az éhség és a szokatlan étel miatt az ember nedvei szükségképpen elomlottak; ezért az 1719-ik évben, a tavasz beálltakor a Székelyföldet akkora pestis támadta meg, hogy egy év leforgása alatt több mint százezren pusztultak el. Ez a közös csapás atyámat is elragadta két gyermekével, Krisztinával és Mózással; engem is levert a pestis mérge, de Isten kegyessége által visszaadtván az egészségem, felgyógyultam, és két nőtestvéremmel, Zsófiával és Judittal árván maradtam özvegy anyám gondjára.

V. §. A szükségét akkora gabonabőség követte, hogy a mező terményeinek összegyűjtésére hiányoztak az emberek. Több helyen, ahol a megelőző évben nem vetettek, mégis bő aratás volt. Ez úgy történt, hogy a megelőző évben a silány, vékony és a földből alig kiemelkedő búzakalászokat nem lehetett learatni vagy kitépni, s a vadállatokra maradtak letaposásra; azután a szemek valahogy a földre estek és százszoros termést hoztak.

VI. §. A következő esztendőben anyám, mivel így kívánták a rokonok és jóakarók, férjhez ment Vég Jánoshoz, egy nemes és becsületes férfiúhoz, akitől két fiút szült: Jánost és Istvánt. István rövidesen befejezte földi életét, János pedig férfikorba jutott.

Én tehát anyámnak és mostohaapámnak a gondoskodása folytán újból elkezdtem az iskolába járni, csak hogy szerencsétlen útmutatókat nyervén, lassú haladást tettem, míg eltelvén a tél és még egy másik is (tavasszal és nyáron kénytelen voltam ugyanis vagy marhákat legeltetni, vagy más mezei munkát végezni), az alsócsernátoni iskolában Szathmári Gábortól kapott oktatás mellett leraktam a tudomány első alapjait.

VII. §. A legnagyobb hévvel viseltettem a tudományok iránt, de hiányzott a tanulásra való alkalmom. Végre, amiért olyannyira vágyakoztam, az 1724-ik évben, ősz táján, a nagyenyedi kollégiumba mentem. Ott Ördög Gábor diák oldala mellett a tanulásra alkalmat szerezvén, nekifeküdtem a tanulmányoknak, de az ő fősvénysége miatt gyakran kellett az éhséggel küszködnöm. Ezt a nyomorúságot mégsem éreztem oly nagynak, mint amekkora volt, minthogy a tanulmányok édessége, amelyek iránt a legnagyobb szeretettel viseltettem, valahogyan könnyűvé tette a bajokat.

Az irántam annyira kegyes Istennek gondviselése folytán kegyébe jutván Bán Sárának, Horvát István enyedi polgár özvegyének, aki valahogyan tehetős volt, az ő kegyére támaszkodva az 1726. és 1727. években folytattam a klasszikus tanulmányokat. Közben a klasszikus tanulmányok ideje letelvén, mivel Felsőbányára meghívást kaptam, az 1729. év április 15. napján aláírtam az ottani iskola törvényeit. A gyermekek tanításával megbízottan 3 évet töltöttem el ott, magam pedig közben elolvastam a könyveket, amelyekre szert tehettem, valamelyes tudományos kincset gyűjtöttem. Végül ruhát és egy kevés pénzt szerezvén, amiből egy ideig fenntarthatom magam Enyeden, újból Enyedre jöttem, és itt az 1732. év május 8. napján aláírtam a kollégium törvényeit.

VIII. §. Az enyedi kollégiumban a bölcséleti tanulmányokban Vásárhelyi Tőke István, a kiváló férfiú, volt a vezetőm, a teológiaiakban pedig Szigeti Gyula István, a hírneves teológus. Mivel a nyelveket senki sem tanította, mint Felsőbányán többnyire, itt is a saját erőmből tanultam. A kegyelmes Isten megélhetésem módjáról is reményemen felül gondoskodott: az 1733. évben ugyanis egy nemes férfiú, Türi Mihály, a kollégium gazdatisztje, egyetlen fiacskájának,

Sámuelnek tanítását reám bízta, ami avval járt, hogy az ő asztaláról kaptam élelmezésemet a kollégiumban. Azonkívül ugyanennek a nemes férfiúnak a közbenjárására méltóságos Bethlen Katalin grófnő alumniát ajánlott fel, évenként harminc forintot.

IX. §. Viseltem a kollégium kebelében néhány tisztséget is. Így az 1736. évben a kollégium könyvtárának gondozásával voltam megbízva, az 1737. évben pedig mint a héber nyelvben első azt a feladatot kaptam, hogy a diákoknak adjam elő Sichardus nyelvtanát.

Ugyanabban az esztendőben, mivel a teológia tanára, Szigeti István, a superintendensi hivatalba lépett elő, a kollégiumban bizonyos változások történtek. Engem Szebenbe küldöttek ki a kollégium dolgainak beszerzésére a reformátusok nagytekintetű consistoriumánál. Közben a kollégiumban is voltak tanítványaim: Komáromi Elek, Talaba József, Vas Sándor, Türi László, Bobik István nemes ifjak.

X. §. VI. Károly császár háborút viselt a törökök ellen a szomszédos Havasalföldön, amely alkalmából sok vesződségem volt a kollégium könyveinek biztonságba helyezésével. A háborút pestis követte és néhány református mágnásnak letartóztatása, ami mind nem kevés rémületet okozott. Az 1738. év június 11. napján egész Erdélyben érezhető földrengés is volt.

XI. §. A szászvárosi egyháztól meghívást kaptam az 1739. évben az ottani virágzó iskola vezetésére. Ezt azonban nem akartam elfogadni, hanem lassanként magasabb dolgokra készültem. A szászvárosiak igyekeztek a szék nyilvános jegyzői tisztére is meghívni és abba beállítani, de én már az egyházi szószekre szenteltem magam, és óhajtottam a tanulmányok kedvéért a külföldi akadémiákat meglátogatni. Így tehát az enyedi kollégium jeles tanárainak, Ajtai A. Mihálynak és Borosnyai Zsigmondnak tanácsával élve megfolyamodtam és megkaptam a leideni akadémiai alapítványt, minthogy Leidenben az enyedi kollégiumból ketten tartattak el közköltegen.

XII. §. Végre az (1740.) évben megkaptam a kollégium tanáraitól és gondnokaitól a következő ajánlólevelet: „Légyen kegyelem és békeség mindazoknak, valakik szeretik a mi Urunk Jézus Krisztust és az ő Felsége országát. Amen.

Akiknek elméjükben a bölcselkedésre való vágyódás mélyebben vert gyökeret és fészket, igyekeznek serénységgel a tudománynak nagyobb mértékére és a Sz. Dávid szerint nyereségéről, erőről erőre menni, míg jutnak az Isten házába való tiszteletnek és sz. szolgálatnak munkájának elérésére s gyakorolására.

Ilyen indulattal lévén e levelünket praesentáló kedves tanítványunk, kinek Bod Péter a neve, collégiumunknak feles esztendőik alatt rendes és hasznos bibliothecarius. Nem lehetett nem ajánlanunk őt az Isten dicsőségét szerető és terjeszteni kívánó szenteknek ilyen okokon.

Ugyanis mind a természetnek, mind a kegyelemnek ajándékival Istentől megajándékozottván oly serényen és nagy előmenetekkel tanúságit collégiumunkban folytatta, hogy mind előttünk, mind mások előtt kedvességet és dicséretet nyert magának, és méltónak ítéltetett, hogy szép tudományára s kiváltképpen ritka szelíd, alázatos, kegyes és feddhetetlen erkölcsére nézve a külső országokon lévő academiákra tudományának öregbítése végett kiküldettetnék és ottlévő nevezetes alumniával is felsegíttetnék. Annak okáért mindezen érdemlett dicséreteire való tekintetbe bátorzkodtunk őtet egész bizalommal kibocsátani ez hazában a Méltóságos Pátrónusok és Pátrónák kegyességeknél vételére.

Találjon kedvet azért mindenek előtt a szabad akarat szerint való jótéteménynek, Isten dicsőségére elszánt alamizsnának kisáfárlásában és háladatossággal való szedésében, bizonyosan elhívén minden, aki szívét és kezét bé nem zárja, vele közöltetett jótétemény felől az Apostolnak ama szavát: *Aki bőven vet, bőven is arat*, 2. Kor. 9.6. Mely ígéretet a jó cselekedeteknek

gyümölcséről és megjutalmaztatásáról, hogy Isten ő Felsége töltsön be a kegyes adakozó szentekben, mind a jelenvaló, mind a következő életben tökéletes szívvel kívánjuk.

Költ N. Enyeden,
MDCCXL-ik esztendőben
Boldog Assz. havának
26. napján.

A N. Enyedi Collégiumnak Professora
Vásárhelyi Tőke István mp.
Borosnyai N. Sigmond Th. Dr. mp.
Ajtai A. Mihály mp.

Approbálja e szándékot és ajánlja a kegyes kezeknek segítségének Szigeti Gyula István Erdélyi Reformata Eklezsiák Superintendense, m. k.”

A jelen ajánlólevelet helyben hagyja és megerősíti a bentírt kollégium gondnoksága.

Miután összegyűjtöttem a szokás szerint valamelyes alamizsnát, és mindent elkészítettem az útra, az 1740. év május 23. napján elindultam végre Enyedről. Főként méltóságos Bethlen Katalin grófnő pártfogása által nyertem segítséget, aki 50 magyar forintot adományozott, és nemes Túri Mihály uram által, ki ugyancsak 50 magyar forintot adott, és azonkívül a felesége is 50 magyar forintot.

XIII. §. Mivel a pestis még nem szűnt meg mindenütt, a Szebenben felállított Egészségügyi Bizottság levelével kellett menni. Ennek elnyerése után minden lépésnél figyelve és körültekintve, a biztosok tanúsítványával Károlyba jöttünk méltóságos Károlyi Sándor grófhhoz, s az ő levelével megerősítve Debrecenbe és innen Pestre, majd átkelvén a Dunán, Székesfehérvár felé fordítottuk utunkat, és Mór községben, a Vértes hegy lábánál, kényszerültünk megállani és ott vesztegzárban maradni. Itt tizenkét napi késedelmet szenvedtünk. Öten voltunk; hárman debreceniek: Kardos István, Kulin Demeter, Losonczy János és mi ketten enyediek: Bodoki József és én. Öten nem költöttünk többet, mint 22 forintot, habár mindent drágán vásároltunk. Ennek pedig az a magyarázata, hogy a körülfekvő református egyházak bennünket úgy pénzzel, mint természetbeliekkel gazdagon segítettek.

XIV. §. Kiszabadulván a vesztegzárból, egyenesen Bécs felé indultunk, ahova július 3-án be is léptünk. Miután meglátogattuk a császári könyvtárat és más megtekintésre érdemes helyeket, és megvásároltuk az útra szükséges dolgokat egy becsületes ifjú, Dömjén Gergely közbejöttével, aki akkoriban Tarczali Zsigmond ügynök mellett behajtó volt, július 7-én a nürnbergi követtel útra keltünk, és Melken, Linzen, Passaun, Straubingon és Regensburgon át végre július 14-én Nürnbergbe érkeztünk, ahol mindent meglátogattunk, ami megtekintésre méltó volt. E tekintetben sok hasznunkra volt a bécsi Ab Einbach Antal báró, aki mint jártas ember, amit tapasztalhattunk, segítségünkre volt. Nürnbergben voltunk a Hornmann-féle rézmetsző műhelyben; egy bizonyos hídon egy óriási kőből való ökör volt felállítva ezzel a felirattal:

Omnia habent ortus, suaque incrementa, sed ecce
Quem cernis nunquam Bos fuit hic vitulus.

(Mindennek megvan a maga eredete és növekedése, de íme, ez az ökör, melyet látsz, sohasem volt tinó.)

Itt a szegények templomában van elhelyezve a császári korona a kormánypálcával egy falárába zárva, amelyet 25 arany lefizetése ellenében meg szoktak mutatni annak, aki kívánja.

Nürnbergből távozva Würzburgon át Majnai Frankfurtba érkeztünk, ahol hallottuk az ottani híres közmondást: Reformati pecunias, Lutherani regnum, Catholici ecclesias Francofurti tenent (Frankfurtban a pénz a reformátusok, az uralom a lutheránusok, a templomok a katolikusok kezében vannak), mert a (katolikus) papoknak nagyszerű templomaik vannak, az uralom a lutheránusok kezében van, a leggazdagabb kereskedők pedig reformátusok. Ezeknek azonban nincs templomuk a városban, hanem távol a várostól. Itt tapasztaltuk a legtehetősebb kereskedőnek, De Verhagen Jánosnak az emberségességét, aki nemcsak ingyen bort ajánlott fel, hanem minden módot felhasznált, hogy minél jobban ellátva bocsásson el bennünket.

XV. §. Frankfurtot elhagyva, Mainzba, innen a Rajnán át Koblenzbe, Bonnba, Kölnbe mentünk. Itt szintén a legtehetősebb kereskedőnek, De Beche Walthernek, akihez De Verhagen ajánlott be bennünket, tapasztaltuk az emberségességét. Ő gondoskodott arról, hogy hajóval vitessünk Nimwegenbe. Ott a jezsuiták könyvtárában egy óriási földgömböt néztünk meg, melynek párját sohasem láttam; egy bizonyos herceg számára készült, a könyvtárba pedig ajándékképpen került. Mainztól velünk jött egy bizonyos Spitzbub, egy titkos tolvaj, aki Hausz Jánosnak mondta magát és a mannheimi herceg titkárának; alig bírtunk túljárni a ravaszságán. Ez aztán, mikor észrevette, hogy nem bízunk benne, mint hívatlan és kelletlenül fogadott vendégben, néhány könyv és a fűthető szoba kulcsának ellopása után távozott. Mi Nimwegenbe igyekeztünk tehát, de a Rajnán vihar támadván, alig kerültük ki az elmerülést. Nimwegenből kocsin mentünk Utrechtbe, ahol akkor a következő magyarok voltak: Szigeti Gyula István, Rétyi István, Losonczy István stb.

Egy napi késedelem után Amsterdamba érkeztünk, ahol akkor ott tartózkodott még Cajanus, az óriási termetű svéd, akinek akkora volt a teste tömege és magassága, hogy ujjaim legvégével sem értem el a vállait, ő pedig kezével ütügette a mestergerendát, melyet én felnyújtott botommal nem tudtam elérni. Magas termetének megfelelő volt a kövérsége, de nagyon bódult volt. Egyebek között láttunk óriási magas struccmadarat és oroszlánokat.

Amsterdamból Harderwijk felé tértünk kitűnő barátommal, Jancsó Mihállyal. Itt a teológia tanára Cremer Bernát Sebestyén volt, a történelemé pedig Struchmejer János, mindketten a magyaroknak igen nagy jótevői. Az ő üdvözlésük után végre augusztus 6-án beléptünk Leidenbe. Itt akkor a következő magyarok voltak: Császár Péter, Bardócz Pál, Sófalvi József, Deáki Sámuel.

XVI. §. Hollandia és Wesfrisia tekintélyes és hatalmas rendei teológiai kollégiumába a növendékek sorába az 1740. évi augusztus 23-án felvétetvén, lelkem legnagyobb gyönyörűségével három évet töltöttem el tanulmányok közt. A tekintélyes rendek teológiai kollégiumában és az akadémián Schultens Albert tanítását hallgattam, aki a kollégium igazgatója, az akadémián pedig a keleti nyelvek és a zsidó régiségek tanára volt. Látogattam az előadásait a héber, arameus, azaz szír és kaldeus és az arab nyelvből is; felolvasásait a zsidó régiségekről Reland vezérfonala alapján; nyilvános fejtegetéseit a biblia héber, valamint a Septuaginta és Homeros görög szövegéről; teológiai előadásait a Catechesis Palatina szerint, valamint Van Til Salamon kinyilatkoztatott teológiájának rendszere után. Tollba mondotta a héber nyelv lexikonát, amely hogy végre napvilágot lásson, azt a tudományos világ Schultens János Jakabtól, Albert fiától és hivatalában kiváló utódjától kívánja.

A kollégium igazgatója akkor Knibbe Dávid, leideni lelkipásztor volt, aki az esti órákban az asztalnál fejtegette a görög újszövetséget és a benne előforduló görög vagy zsidó régiségeket, és bőven tárgyalta a haladni kívánóknak nagy hasznára.

Az akadémián a teológiát tanították:

Vesselius János, egy tiszteletreméltó öreg, aki a 73. évét már betöltötte, de egészséges és erőteljes. Ő Pictet Benedek teológiai tanításait olvasta fel. Őt két éven át hallgattam. Van den Honert János, Taco Hajo fia. Ennek teológiai rendszerét három éven át hallgattam, azonkívül a jövődönt teológia magyarázatát, tipikát, kateketikát, valamint egyháztörténelmet Lampius F. A. nyomán, nemkülönbön egyházzónoklati módszertant.

Alberti János. Ennek úgy a rendszeres teológia, mint a hitszónoklattani magyarázatain három éven keresztül jelen voltam.

Esgers János. Ezt nem látogattam.

A jog tanárai voltak: Vitriarius J. Jakab, Rucher János Konrád, Scheltinga Gerlacus, Schwartz Joachim. Vitriarius tanítását Grotiusnak a háború és béke jogáról szóló munkájáról két év lefolyása alatt látogattam. Schwartztól kétszer hallottam Justinianus Institutiót.

A bölcsészetet tanították: Van Musschenbrock, akit a fizikából és Euclidesről hallgattam, és megnéztem a kísérleteit a fizikai előadóteremben. Gravesande P. Jakab és végül ennek utóda, Lulofs János.

A történelemnek, szónoklattannak, görög és római régiségeknek tanárai voltak: Van Oudendorp Ferenc, akinek felolvasásait Tursellinus történelmi vezérfonaláról látogattam. Hemsterhuis Tiberius. Őt is látogattam néha, amikor az újszövetség görög szövegét fejtegette és a görög régiségeket adta elő. Havercampus Sigebertus a legelső régiségbúvár. A nevezetesen kívül láttam Albinus Bernát Siegfriedet holttesteket boncolni, Gambius Jeromos Davidot, amint vegytani kísérleteket végzett, és Lulofsot a csillagok és a hold foltjai bemutatásánál.

XVII. §. Ezek azok, akiknek a tanításával élve igyekeztem valamelyes tudományos kincset gyűjteni. Ők, midőn az akadémiából távoztam, habár érdemetlenül, mégis ajánlásukkal díszítve akartak elbocsátani. Ezt emlékükre itt is fel akarom jegyezni.

Így tehát a nagyon elfoglalt Schultens röviden ezt írta:

„Schultens A. legszívesebb üdvözlését!

A kiváló ifjú, Bod Péter úr, miután bevégezte nálunk tanulmányait, vissza akarván térni hazájába, megérdemli, hogy nálunk végzett lelkiismeretes és kitartó munkájának tanúsítványával bocsáttassék el, és a legjobb érdemjeggyel ajánltassék. Kétségtelenül úgy az akadémiának, mint a teológiai kollégiumnak egyik legméltóbb tagja volt, és mivel kötelességeinek mindenben eleget tett, sohasem mulasztotta el ismeretei kincsét növelni és gyarapítani. Távoztakor avval a legszebb reménnyel kísérem, hogy tudományával és életével mások előtt világitani fog, és a tudós világ és az egyház dicsőítését növelni fogja.

Kelt Leidenben, az 1743. évben
július 23. napján.”

Honert pedig a következő ajánlólevéllel látott el:

„A mi Urunk Jézus Krisztusban az olvasónak legszívesebb üdvözlését mondja van den Honert János, T. H. fia, a teológia tudora és ugyanezen tudományoknak, valamint az egyháztörténelemnek rendes tanára a Leidenben lévő németalföldi akadémián.

Hogy az igazság elnyerje a tekintélyét, az erény pedig a jutalmát, én mindazok előtt, akiknek valamely módon érdekében áll, hogy megtudják, tanúsítom, hogy a kiváló és érdemes férfiú, az erdélyi Bod Péter, akadémiánk egyik legkedveltebb tagja, az én különféle tárgyú teológiai tanításaimat úgy az akadémián, mint otthon oly nagy szorgalommal és serénységgel látogatta, hogy annál nagyobbakat sem kívánni, sem kifejtetni nem lehet.

Azokat a kétségtelenül nagy és dicsérendő eredményeket, melyeket innen szerzett, nemcsak minden adott, de általa a legbuzgóbban keresett alkalmakkor is, feleleteivel, beszélgetéseivel, vitatkozásaival nem csupán előttem, hanem nagyszámú más tekintélyes férfiak előtt is elég bőségesen bebizonyította. Feddhetetlen s teológushoz igen méltó életet élt. Mivel ez így van, igen könnyen megnyerte szeretetemet, előttem becsült, mindenki előtt kedvelt volt. A jóságos nagy Istent könyörögve nagyon kérem, hogy törekvéseit kegyesen támogassa, és őt a hazájában lesújtott egyházunk hasznos szolgájává és az örök üdvösség biztos részesévé tegye.

Kelt Leidenben, az 1743. évben,
július 15. napján.”

Alberti a következőt adta:

„Üdvözlét az olvasónak! A kitűnő férfiú, Bod Péter, Erdélyből való magyar, míg e három éven át a németalföldi akadémián tartózkodott tanulmányai előmozdítása céljából, más jeles férfiakon kívül, akiket hallgatott, az én, úgy nyilvános, mint magán teológiai előadásaimon is részt vett, nemcsak mint serény, szerény, tapasztalt hallgató, hanem mint született, gyakori és fürgé vitázó is. A jó és keresztény férfiú minden feladatának eleget tett nálunk (amennyire tudva van), és fáradozásainak elég bőséges gyümölcsét nyerte el, amiről előttünk különféle vizsgálatokon bőséges tanúságot tett. Hogy őt e bizonyítvánnyal díszítsem, és midőn övéihez visszatérni készül, szerencsekívánataimmal kísérjem, örömet tettem, és kötelességemnek tartottam. Adja a jóságos nagy Isten, hogy megkezdett fáradozásai majdan az egyháznak hasznára és vigaszára váljanak. Őt minden jó embernek a legmelegebben beajánlani kívánjuk.

Kelt Leidenben, 1743 július 7-én.

Alberti J.,
a teológia tudora és rendes tanár.”

Schwartz, a jog tanára:

„Üdvözlét a kegyes olvasónak! Ennek a levélnek a tulajdonosa, Bod Péter, a nemes és jeles férfiú, ebben a mi akadémiánkban nemcsak a teológiát, hanem (amit magam bizonyíthatok) a polgári jogtudományt is dicséretre méltó buzgalommal tanulmányozta Justinianus Institutióiról tartott előadásaimon, és feleleteivel magát képzettnak és igyekvőnek mutatta. Hogy ez neki nemcsak díszére, hanem előnyére is váljék, igen kívánom. Szorgalmának és előrehaladásának ezt a bizonyítványát kértére nemcsak nem tagadhattam meg, de nem is akartam.

Kelt Leidenben, Hollandiában, július 2-án az Üdv. 1743. évében.

(P. H.)

Erényeinek nagyrabecsülője
Schwartz Joachim,
magdeburgi szász,
a jog rendes tanára.”

XVIII. §. Miután barátainknak, pártfogóinknak és jóakaróinknak búcsút mondtunk, az 1743. év július 24. napján este eltávoztunk Leidenből mi ketten, én és tanulmányaimnak majdnem gyermekkoromtól, most pedig vándorlásaimnak társa: Berzétei József.

Az akadémia az alábbi útlevelet állította ki:

„Üdvözet az olvasónak!

E levelemmel bizonyítom, hogy Bod Péter úr a leideni akadémiának törvényesen beírt tagja volt, amint ez a beiratkozások könyveiből előttem nyilvánvalóvá lett. Mivel most hazájába visszatérni szándékozik, ismételten kérem, hogy útjában ne érje semmi akadályoztatás, és semmi késedelemnek ne legyen alávetve útja megtételére szükséges felszerelésével, hanem ellenkezőleg, bőségesen részesüljön mindazon emberséges szolgálatokban, melyeket az utasoknak szokás megadni, és ezt annál inkább, mivel a mi földünkön, ahonnan elutazik, semmi ragályos betegség sem dühöng. Hogy ezen levelem nagyobb hitelt nyerjen, aláírtam nevemet, és reá nyomtam a leideni akadémia kisebb pecsétjét.

Leiden, 1743. július 20.

(P. H.)

Scheltinga Gerl
az akadémia tanács jegyzője.”

Amsterdamból július 29. napján elindulván, életünket és vagyonunkat a tengerre bíztuk, és mivel kedvező szelet kaptunk, augusztus 4. napján Hamburgba érkeztünk. Itt két napig tartózkodtunk, s a királyi postával Berlinbe utaztunk. Miután megnéztük a várost és a könyvtárat, az Odera melletti Frankfurtba, és innen, miután megtekintettük, amit szükségesnek láttunk, és a honfitársaktól segélypénzt kaptunk, augusztus 15. napján Boroszlóba értünk. Ugyanazon a napon értek Boroszlóba a könyves ládák, melyeket vízen Amsterdamból még két hónappal az elutazásunk előtt előre küldöttünk. Bányai István, későbbi pataki tanár ládái 15 és fél mázsát tettek ki, Berzétei Józsefői 8, az enyéme 7. Ekkor az Amsterdamból Boroszlóig való szállításért 94 tallért fizettünk, és így végre visszakaptuk könyveinket.

XIX. §. Boroszlóban a legnagyobb unalomban majdnem öt hetet haszontalanul töltöttünk el, mert hiányzott az alkalmatosság, amellyel könyveinkkel együtt biztonságban utazhattunk volna Magyarországra. Végül a nyilvános vásár alkalmával hírt vettünk egy Molten Léhner Lőrinc nevű, ev. lutheránus vallású tokaji kereskedőről, aki állítása szerint gyakrabban vezetett Belgiumból hazatérő tanulókat holmijukkal együtt Boroszlóból Magyarországra. Azt vélvén, hogy az ég küldötte őt, tárt karokkal fogadtuk, és kértük, hogy legyen mellettünk a lengyel határszélen át Magyarországra leendő utazásunk közben, mikor ő is visszatér Magyarországra. Ő még többet ajánlott fel, mint amennyire felkértük, és bennünket reménységgel és ígéretekkel töltött el. Így örvendezve, hogy végre már véget vethetünk a bosszantó késedelemnek, szeptember 17-én elindultunk Boroszlóból Oppeln felé. Kalauzunkat, hogy annál hívebben szolgáljon bennünket, egy arannyal díjaztuk, és azonfelül megígértük, hogy amíg velünk lesz, mi fogjuk eltartani. Hamarosan megbántuk azonban ígéretünket és tettünket; ez az Eudio annyira fősvény és fukar volt ugyanis, hogy a magáéból sokáig semmit sem költött eltartására, a mi társaságunkban azonban, midőn a fizetés reánk esett, egy nap alatt több ételt fogyasztott, mint amennyit három paraszt kapálás után bírna elfogyasztani. Ezért még ez az arcátlan ember is elszégyellte magát, és bár senki sem készítette, avval mentegette magát, hogy néha olyan betegségben szenved, hogy bármennyit rak a gyomrába, sehogy sem bír jóllakni. Azonfelül különféle módokat eszelt ki útközben a megsarcolásunkra, különösen végre Bielitzben és Lengyelország határán. Különféle hazugságokkal környékezett meg bennünket abból a célból, hogy minél tovább velünk lehessen, és a mi költségünkön éljen. Még szekereseiről sem gondoskodott, akikkel Magyarországra mehessünk. Ezért annak a fogadónak a zsidó gazdája, ahol laktunk, észrevevén az ő csalafintaságát, jóakarattól indítva szekerest keresett, akit felfogadván távozhattunk. Ezt észrevéve Molten Léhner, végre maga is velünk jött, és miután felfogadtuk a szekerest, átraktuk hozzá a könyves ládákat. Mi pedig gyalog kelvén útra,

Neustadt felé indultunk, miközben Lőrinc a maga lován kísért bennünket. Az út közepe táján újra elkezdett bennünket gyötörni, hogy ha nem adunk neki ajándékba néhány rénes forintot, előre megy, és a harmincadon feladja könyveinket, hogy bármily tartalmuk legyen is, vegyék el őket tőlünk. Ennyi gazság a részéről már annyira elkeserített, hogy alig bírtam magam visszatartani, hogy el ne verjem; mégis fékeztem indulatomat, és miután egy rénes forintot adtunk neki, ez a hűtlen és kapzsi Eudio eltávozott tőlünk, hogy soha viszont ne lássuk.

XX. §. Mi pedig kocsin utaztunk Neustadtba, ahol október 4-én a zsidók a sátoros ünnepet ünnepelték a házak bejáratára tűzött gallyakkal. Itt alig kerültük ki, hogy le ne leplezzenek bennünket, hogy tanulók vagyunk, akiket a lengyelek, mihelyt megcsípi őket, minden jog és méltányosság ellenére könyörtelenül meg szokták adóztatni. Landsfeld Keresztély találkozáskor velünk a piacon, a maga szállására vezetett bennünket, nehogy a harmincados szemébe tűnjünk, előbb azonban egy semmirekellőt, aki el akart bennünket árulni, ajándék adásával hallgatásra bírtunk. Innen a késmárki Landsfeld kíséretében és vezetése mellett Liptó-megye felé indultunk útnak, és a havasokon és igen magas hegyek gerincein át Késmárkba mentünk, ahol egy napot pihenésre szántunk, majd Löcsére és innen Eperjesre mentünk. Itt néhány napi tartózkodás után visszakaptuk ládáinkat, de nem károsodás nélkül, mivel néhány könyvet, valamint néhány porcelán edényt a harmincad főnöke jogtalanul megtartott magának.

XXI. §. Eperjesen az iskolamester, Longai János és a tót egyház lelkipásztora, Bahen Mátyás vidám arccal fogadtak bennünket, és az annyi vesződség által kifárasztottaknak sok vigasztalást nyújtottak. Ottlik Pál, egy származása és jósága által kiváló férfiú, Demetéről hozzánk, Eperjesre utazva, hasonlóképpen cselekedett. Különösen segítségünkre volt Berzeviczi György, akinek a házában voltunk vendégek. Végre a könyveket zsákokba osztottuk szét, és Eperjesről október 20-án bizonyos debreceni emberek útján Debrecen felé küldöttük. Mi magunk gyalog kelvén útra, Somosra érkeztünk, ahol a reformátusoknak egyházuk és papjuk volt. Itt összetalálkoztunk a debreceni kocsisokkal, és együtt kelvén útra, tettük meg kitűzött utunkat, és október 24-én minden vagyunkánkkal együtt sértetlenül keltünk át a Tiszán. Debrecenben kénytelen voltam néhány napig tartózkodni: végre egy szekeret bérelve Álmosdra mentem, innen Várad felé a Lakságra, ahol Hagymádfalván Balkó László fiai, István és Zsigmond, szívesen fogadtak és támogatásukkal Élesdre továbbítottak, innen viszont Bessenyei Gábor ökegyelme, az élesdi uradalom jószágigazgatója Zentelkére Kalotaszegen. Végre Gyalun és Tordán át november 29. napján könyveimmel együtt épen Enyedre értem, ahonnan három évvel azelőtt távoztam.

XXII. §. Enyeden, miután üdvözöltem jótevőimet és pártfogóimat, megtudtam a kiváló Ajtai Mihálytól, hogy megbízása van meghívni engem méltóságos Bethlen Katalin grófnő, néhai Széki Teleki József római szent birodalmi gróf özvegye, egy minden keresztényi erényekkel ékes és majdnem páratlan úrnő udvari hitszónokául, sőt a meghívást hozzám el is küldötte, amit azonban én nem kaptam meg. Miután megtudtam a méltóságos grófnő kívánságát, mivel máskülönben is nagyon lekötözöttnék éreztem magamat, mint aki a kollégiumban az ő segélypénzével nyertem eltartást, beleegyeztem, hozzá mentem, és az 1743. év december 29. napján egyházi beszédet tartottam e helyről: 2 Joh. 1, tekintettel a méltóságos és kiválasztott úrnőre, akinek előrelátó gondossága által Hévíz község lakóinak nagyobb része a szentháromság-ellenes vallásról a helvét hitvallásra tért.

XXIII. §. A közzsínt az 1744. évben június 25. napján Nagybaczon községben tartatott meg az erdővidéki kerületben. Itt az erdélyi református egyházak szokása alapján én is jelen voltam, és vizsgálatnak lettem alávetve, végre kézzártevés által június 17. napján felavattattam, és megkaptam a felhatalmazást Krisztus Urunk szentségeinek kiszolgáltatására és az Úr Igéje törvényes szolgálójának minden tiszte végzésére. Az ott kiállított bizonyítvány, melyet formátának neveznek, a következő:

„Mi Deáki József, Erdélyben a helvét hitvallást követő magyar és némely szász és román egyházaknak püspöke, Pelsőczy János, a szt. közzsínat hiteles jegyzője, Szent Annai Mihály, Köpeczi József és bizonyos egyházmegyék többi esperesei, mindazoknak, kik jelen levelünket látni és olvasni fogják, üdvözlétünket küldjük és köteles szolgálatunk felajánlását. Minthogy bármely egyesületben, a kézművesekében is, szokásos és szabállyá tétetett, hogy a közös társaságba újonnan felvett tanulók mindegyike az egyesület nyilvános bizonyítványával díszíttessék, amely által a köznépi és közönséges erkölcsű emberektől megkülönböztessenek, és bárhol és bárkiknél biztos iparuknak, tisztos életüknek és beszédjüknek hitele legyen. Mennyivel inkább van szükségük az Úr igéje szolgáinak, midőn első ízben küldettek ki az egyházak irányítására, hogy püspökeik nyilvános bizonyítványával láttassanak el, egyfelől, hogy megkülönböztessenek a tévelygőktől és csalóktól, akik biztos és állandó lakhely nélkül ide-oda kóborolnak és az egyházakat nemegyszer ravaszul meglepve zavarokat támasztanak, és megfertőzésükre különös véleményeket és hamis hitelveket terjesztenek el, másfelől, hogy bármely egyház tagjai lelkipásztoraiknak, akik őket már vezetik vagy vezetni fogják, törvényes ténykedéséről és egészséges tanításáról, nemkülönben erkölcséről és feddhetetlen életéről meggyőződést nyerve nyugodtan fogad hassák és buzgóbban hallgathassák, táplálhassák és tarthassák el őket.

Mivel pedig ez a becsületes, kegyes és tiszteletreméltó férfiú, Bod Péter úr is azok sorából való, akik jeles érdemeik miatt bárkiknek méltán ajánlhatnák, és az egyházak vezetésére hasznosan léptettetnek elő, sőt erkölcsére nézve hitelt érdemlő emberek által kifogástalannak minősítették, és arra nézve, hogy a keresztény istenfélelem alapjainak és öszvességének és az evangélium tiszta tanainak illően birtokában van, nyilvános vizsgálat által bizonyosságot tett, és ünnepélyes esküvel ígérte állhatatosságát az igaz tanításban s hűségét és szorgalmatosságát a hivatalában, az apostolok szokása szerint nyilvános felavatással reá ruházott Jézus Krisztus evangéliuma tanításának s az általa alapított szentségek hivatott kiszolgáltatásának tiszte. Ennek megerősítésére mi magunk az egyháznak ezt a tekintélyt élvező nyilvános bizonyítványát közönségünk szokásos pecsétjével ellátva kiadandónak határoztuk, miként ki is adjuk. Szívvel kívánjuk, hogy az olvasók a legjobb egészségben éljenek az Úrban.

Kelt a Nagybaczonban összegyűlt közzsínatunkból. Az 1744. év június 14. napján.

Kiadatott *Pelsőczy János*,
a szt. közzsínat hites jegyzője által s. k.”

XXIV. §. Az udvarban a szent szolgálatban működve több évet töltöttem nem minden haszna nélkül magamnak és másoknak. Az Isten jósága eszközölte ugyanis, hogy a grófnő irántam a legkegyesebb lélekkel viseltetett, és mások is megbecsültek. Ez a helyzet előttem is majdnem teher nélkülinek tetszett, és kellemes életet éltem, mely azonban nem volt tudományos működés nélkül való. Rendes munkáimon kívül, melyek az 1746. évtől megkétszereződtek, Hévíz községben is vállaltam a papi szolgálatot, és ekként egyszerre udvari és községi egyházi hitszónok voltam, megírtam és kiadtam néhány könyvet. Először az emblematis és példázoló teológia és a bibliai régiségek lexikonát, melyet Kolozsvárt adtam ki az 1746. évben negyedréten. Másodszor a Biblia történetét, melyet Szebenben adtam ki az 1748. évben nyolcadréten. Harmadszor Judás apostol levelének gyakorlati magyarázatát, mely kiadatott Szebenben 1749-ben nyolcadréten.

XXV. §. Barátaimnak, főképp pedig méltóságos pártfogónőmnek a tanácsára az 1748. év február 29. napján eljegyeztem a kitűnő és nemes hajadont, Enyedi Sámuel, nemes férfiú és fogarasi polgár, akkoriban Brencovan de Bessaraba Konstantin fejedelem erdélyi jószágainak igazgatója, leányát, Enyedi Máriát, akivel március 19. napján Fogarason tartottam meg az esküvőmet.

A méltóságos grófnő, az én pártfogónőm, átlátta az ő lelkének kivételes adományait, és ezért nem szűnt meg nekem ajánlani és tanácsolni a vele való házasságot, míg reá is vett. Ő jámbor, okos, szemérmes volt, felékesítve mindazon erényekkel, amelyek nemének részül eshetnek, kiváló nevelést kapott a szentírásból, és azonkívül nemcsak a magyar, hanem a román irodalomban is nagyon jártas volt, élénk szellemű, erős emlékezőtehetségű, modorának kedvességével mindenki előtt szeretetreméltó. Mialatt az udvarban a méltóságos grófnőnek ismételt, napról napra is hallotta kegyes tanítását mindazon dolgokról, amelyek a tisztességes úrnők díszeré válnak, rövidesen példás és páratlan okosságú úriasszonnyá vált. Halandó életünknek azonban csak rövid ideig tartó örömeit éltem át vele. Az első szülésnél ugyanis, az 1750. év február 3. napján, annyira legyöngítették a szülés fájdalmai, hogy azontúl más és egymást követő betegségekbe esett, amelyektől öt hónap alatt elerőtlenítette, végre tüdővést kapott, és az 1750. év június 9. napján csendesen elaludt az Úrban. Hogy lelkének milyen szilárdságával, türelmével, ájtatosságával, az Istenhez intézett könyörgésekkel, a szolgákhoz intelmekkel tűrte betegségét, azt leírni nem lehet. Bizonyára minden szavából, minden cselekedetéből a Szentlélek kegye világlott ki, és ezért emléke bárki előtt áldott volt.

XXVI. §. A leányka, akit szült, a keresztségben Katalin nevet kapott méltóságos Bethlen Katalin grófnő neve után, aki őt magához fogadta, és akinek kegyes gondviselése alatt nevelkedik születése percétől fogva.

XXVII. §. Minden várakozásom ellenére történt az 1749. évben, hogy meghívást kaptam a magyarigeni egyházhoz, előbb méltóságos Váradi Intzédi József erdélyi ítélőmester úrtól, majd az egész egyháztól is.

A méltóságos ítélőmester levele a következő tartalmú volt:

„Tiszteletes Kedves Jóakaró Uram!

Sok fatalis dissenziók után velem együtt megegyezett a magyarigeni ekklesia, hogy ha Istennek tetszik, és annak bölcs igazgatásából Kegyelmed adsensusa accedál, az oda való papságra tiszt. néhai püspök Pelsőtzi uram helyibe Kegyelmednek adjanak solemnis vocatiót; de minekelőtte e' meglenne, kért engemet az ottani eklézsia, tudakozzam meg a Kegyelmed elméjét, nehogy üres válasszal bocsássa Kegyelmed az expressusokat. Nékem Kegyelmed ex intima et sincera fiducia megírhatja, mi tetszik; a Méltóságos Asszony ellen véteni piaculumnak tartom, de tudom, az Asszony is bölcsen megítélheti, nem lehet Kegyelmed örökké udvari pap, a sparta olyan, melyre cunctatio nélkül elmehet akárki is, a hely nyugalmas, a micsoda laboriosus ember Kegyelmed, ott csendesen continuálhatja tudós meditatioit, egyéb jeles munkák körül is, de legnagyobb, hogy erősen óhajtja Kegyelmedet unanimi consensus az egész gyülekezet excepto superintendente nostro, aki ma egy hete odamenvén és azt mondván, hogy Kegyelmed el nem menne, más candidatusokra voxoltatott, és casu quo Kegyelmed recusálna, azok közül kell hívni, de ha Kegyelmed biztatna, az előbbeni votatio szerint Tsejdi uram után (kit unice a consistorium commendatioja s intimatumára nézve kellett nem negligálni) Kegyelmedre volt több vox, és ahhoz az akkori votatiohoz ragaszkodnak most is örömebb. Igazgassa Isten Kegyelmedet jó válaszádsra, melyet is a Méltóságos Asszony, remélem, elküld ide az én és Kegyelmed tekintetiért, a fiam

azután consumálja a dolgot, egész instructiót hagyok néki, mivel magamnak holnap indulnom kell Medgyesre, ha Isten békével felvirraszt. Minden áldásokra szíves kívánásával maradok

Kegyelmed jóakaró szolgálja

Marosszentkirály 10. novembris 1749.

Intzédi Iosef.”

Miután megkaptam ezt a meghívást, nem volt könnyű eldöntennem, hogy mit kell cselekednem, mivel a Méltóságos Grófnőnél az ő udvarában sokáig a legnagyobb kegyet élveztem. A grófnő végre nehezen arra szánta el magát, hogy elenged, és nekem azt tanácsolta, hogy fogadjam el a meghívást, mivel ő különféle betegségek által legyengítve nem hiszi, hogy sokáig fog élni, és ezért dolgaik tekintetében az irigyek rossz lelkétől félt. Ehhez járultak méltóságos Széki Teleki László római szent birodalmi gróf, az irántam kiváló jóindulattal viseltető férfiú, méltóságos Váradi Horvát András és mások ösztönzései. Végre december 2-án búcsút mondtam az udvari papságnak, és 5-én átköltöztem Igenbe. Akkor nyilvános hitszónoklattal kezdtem el működésemet.

XXVIII. §. A folyó 1749. évben a sáskák Erdélynek sok részében igen nagy károkat okoztak a vetésekben. Az előző év július hónapjában néhány sáskaraj érkezett Moldvából Erdélybe, amelyek nemcsak károkat okoztak, hanem a föld üregeiben és lyukaiban szerte elhelyezték tojásaikat, amelyekből kora tavasszal a nap melegének segítségével iszonyú sáskarajok keltek ki. Ezek annál ártalmasabbak voltak, hogy a repülésre alkalmas szárnyuk még nem nőtt ki, s lábukon mindenfelé folyamként özönlöttek mindent lelegelve és csak a pusztta földet hagyva maguk után. Ezért a kormányzó parancsára taposták, égették őket stb. Azonfelül böjttel és könyörgéssel kérték az Istent, hogy a tartományt ettől a bajtól szabadítsa meg. Mint ahogy meg is szabadította a könyörölgő Isten, mert miután szárnyaik kinöttek, különféle rajaik eltávoztak Magyarország felé, és végül a hátramaradottak is elpusztultak.

XXIX. §. Én pedig megunván a magános élet alkalmatlanságait, ismét elhatároztam, hogy megnősülök. Kiválasztottam tehát tiszteletes Bányai Istvánnak, a benedeki lelkipásztornak és a gyulafehérvári egyházmegye esperesének leányát, Bányai Zsuzsánnát, akit jóakaróim közbenjárásával az 1751. év február 9. napján eljegyeztem, és akivel ugyanazon évben március 9-én tartottam meg a esküvőmet.

XXX. §. Ebben az évben sok árvíz volt, és iszonyú jégesők estek az egész tartományban. Július 7. napján Kőhalom szász székben és Hévízen, a szomszédos falvakban igen nagy súlyú jégdarabok estek, úgyhogy nagyságuk akkora volt, mint a libatojás, és sok bajt és kárt okoztak a vetésekben. Nem mulaszthatom el, hogy fel ne jegyezsek itt két, a maga nemében egyedüli dolgot, amelyek szintén ebben az évben történtek. Az egyik az, hogy július 23. napján a szomszédos Igenpataka nevű községben, mikor éppen délben a juhok pásztorukkal együtt egy fa alatt feküdtek, az égből villám által sújtva 75-en elpusztultak. Ezeknek a húsát semmiféle vadállat sem falta fel, hanem végül ott rothadtak meg. A juhok pásztorát is érte az égi tűz, és tagjai erősen megsérültek, a ruháin azonban semmi nyoma sem látszott az egésznek. A másik az, hogy augusztus 26. napján, naplemente után, midőn már beállott a sötétség, Miriszló, Enyed, Igen környékén és a szomszédos helyeken, keletről nyugat felé irányulva óriási fényesség támadt és egyszersmind oly hatalmas mennydörgés, hogy az épületek is megremegtek. Hasonló hirtelen és ragyogó fényt az 1748. év szeptember 29. napján, akkoron Fogarason, tartós elkáprázódás mellett esti 7 óra körül észak felé én is megfigyeltem és mások is, szerte a tartományban.

XXXI. §. Méltóságos Bethlen Katalin grófnő parancsára feleségemmel együtt Sorostélyra vittek és innen Bolyára, november 14. napjára, méltóságos Szalontai Toldi Ádám temetésére.

Az erre a napra következő éjjel akkora hó esett, hogy teljesen elzárta az utat a közlekedéstől. Ugyanazon az éjszakán álmomból az oldalamban szúró fájdalom ébresztett fel. Ezt a betegséget mellhártyalobnak nevezik, s oly hevességgel támadt reám, hogy alig voltam képes lélegzeni, és közel voltam ahhoz, hogy meghalok. Pártfogónóm mindent megkísérlett, hogy a betegség erejét orvossággal leküzdhesse, ami Isten jóságából meg is történt. Húsz napig vesztegeltem Bolyán az ágyhoz szegezetten, végre kocsin nagy gonddal vitetve Sorostélyra mentem át. Itt majdnem süketté és némává lettem a betegség hevesességétől, de végre több nap múlva lassanként kezdtem helyrejönni és erőmet visszaszerezni. Végre december 13. napján innen Igenbe való visszatérésemet határoztam el, de a Maroson a jégzajlás miatt nem bírtam átkelni, hanem a Maros partján a nyomorúságos Béka faluban voltam kénytelen megállani. Itt gyenge, viselős feleségemet a dökögös úton való kocsizástól elővették a szülési fájdalmak, és világra hozta elsőszülöttjét. Ez, habár világra jövetelével megelőzte a szülés rendes idejét, mégis életben maradt, és a keresztségben Zsigmond nevet nyert. Miután hazatértem, ha későre is, teljesen felgyógyultam.

XXXII. §. Az 1752. év nyári hónapjaiban nagy rettegés volt a rablóktól, miután néhány dologkerülő gazember Horvát András özvegyének, méltóságos Széki Teleki Borbála úrnőnek a házat éjjel megtámadva, azt felverte és kifosztotta. Hévízen is kikémlelték az udvart, de nem támadták meg, hanem a korcsmában fizetés nélkül jócskán ittak. Akkora félelem fogott el mindenkit a tartományban, hogy alig lehetett őket házaikban visszatartani. Visszaélve ugyanis az emberek hiszékenységével sokan azt koholták, hogy itt vagy ott látták a rablókat, de több semmirekellő fel is támadt és másokon erőszakoskodott, míg végre egyesek alattomban meghúzódtak, mások Moldvába menvén, megszabadították a tartományt a félelemtől.

XXXIII. §. Méltóságos Széki Teleki László római szent birodalmi gróf azt vette elméjébe, hogy József fiát, egy igen szép tehetségű ifjút, hozzám hozva, Igenben, a teológiai és történelmi tudományokban képeztesse. Sokáig állottam ellen érvekkel ennek a szándéknak, de midőn céljától nem akart eltérni, és azonkívül méltóságos pártfogónóm is hathatósan sürgette ezt, beleegyeztem. Így ő az 1753. év június 26. napján Igenbe jött. Szállást az iskolában és az iskolamester házában, étkezést és oktatást nálam nyert. Ő egyszerre tanulta a francia és a német nyelveket és a mennyiségtant a Magdeburg Frigyes Károly pomeraniai greifswaldi jeles ifjú vezetése mellett.

XXXIV. §. Ugyanazon 1753. év december 26. napján született Mária leánykám, aki a születése utáni harmadik napon, magán az ártatlan vértanúk ünnepén, eltávozott az ártatlanok menyei karába.

XXXV. §. Az 1753. év későbbi részében júniustól fogva és a következő év elején egészen május hónapig igen el voltam foglalva, elhalmoztatván egymást érő és rendkívüli munkákkal. Végre Teleki József r. sz. b. gróf, aki vezetésem alatt nekifeküdt a tanulmányoknak, himlőbe esett. Mihelyt ezt megírtam szüleinek, anyja, a méltóságos grófnő Igenbe sietett, és itt tartózkodott néhány napig. Ezenközben a legkisebb fia, Zsigmond, Szebenben, ugyanabban a betegségben, bizonyára himlőben, meghalt méltóságos szüleinek igen nagy fájdalmára. Ezért a legkedvesebb fiának a halál általi elvesztésétől lesújtott anya a fájdalomtól türelmetlenül Józsefet Igenből magához vitette.

XXXVI. §. Az 1754. évben kétszer tartatott közzsínat: június 23. napján Marosvásárhelyt, ahol majdnem hat napon át tárgyalatott méltóságos Gyerőmonostori Kemény Ádám bárónak és feleségének, Rhédei Druzsianna grófnőnek a válópöre. A második alkalommal ugyancsak Marosvásárhelyt november 12. napján, ahol hasonlóképpen több napon át Ő Királyi Felsége parancsolatából tárgyalatott Matskási Krisztina és Várad István válópöre; ők nem kapták

meg a válási engedélyt, hanem a zsinat ítélete együttlakásukat rendelte el; az ítélet azonban megfellebbeztetett a felséges Udvarhoz.

XXXVII. §. Ugyanabban a hónapban temettetett el Gernyeszegen a hosszú életű Széki Teleki Sándor római szent birodalmi gróf, akinek a temetésén jelen voltam. Ő az 1754. év szeptember 5. napján Gyulafehérvárt halt meg, és midőn teste innen elvitetett, és valami szertartás volt végzendő Sárdon, az elhunynak a palotájában, Psalmi LXXXII. V. 6. 7. helyről tartottam beszédet fiainak és idegeneknek nagyszámú gyülekezete előtt.

Ugyanabban az évben néhány gazember rabolni kezdett, és szerte félelemmel töltötte be ezt a tájékat. Ezekről való félelmében néhány embertől rábízva Celna községből a károlyfehérvári erdőbe ment, nehogy általuk zsákmányolásnak és bosszantásnak tétessék ki, és így a halál zsákmányává vált, életének véget vetett, és elérte a halandók végcélját.

XXXVIII. §. Déván, a hunyadi egyházmegyében tartatott az 1755. év június 15. napján a közzsínat. Itt beszédet mondottam Colos. II. 16. 17. helyről az egyház vallási szertartásairól.

XXXIX. §. Ugyanazon hónapban a 28. napon fiam született, aki július 3-án a keresztségben Pál nevet kapott; nagyobb testalkatú volt, jó erős tagokkal, s így, ha sokáig életben maradt volna, erőteljes és munkabíró férfiúvá válhatott volna.

XL. §. A világ bölcs kormányzója az örvendetes dolgokat gyakran szokta szomorúakkal vegyíteni. Az örvendetesek között nem kevés jutott nekem is részemül, amelyek úgy támadtak, hogy alkalmasok volnának a lelket lesújtani és a futót eltéríteni céljától. Visszariadtam állomáshelyem megváltoztatásától, ami közbe akart jönni. Midőn ugyanis Técsi Sámuel, a jeles férfiú, a marosvásárhelyi kollégiumban a teológia tanára e halandó világból elszólítottatott, nemcsak a kollégium polgárai, hanem Erdélyben az egyházi dolgok intézői is utódjául engem kértek fel kevesek kivételével, akik pártfogoltjaikra voltak tekintettel. Megkérdeztetvén az én pártfogónőmtől, Széki Teleki József r. sz. b. g. özvegye, méltóságos Bethlen Katalin grófnőtől, hogy a dolgok ezen változásában mit gondolok, mi a szándékom és elhatározásom, ésszerű okokkal kifejtettem, hogy attól a foglalatosságtól és iskolavezetéstől idegenkedem, és mentségem a haza és az egyház között érvényesült.

XLI. §. Eközben kedves fiacskáimat különféle betegségek gyötörték. Pált nemcsak egy ízben árasztották el, hanem még magához se jött, midőn szívbjaj kezdte gyötörni, és néhányszor majdnem elpusztította. Zsigmond ritkán volt testileg egészséges. Még nem töltött be a születésétől egy évet, midőn az okos, erőteljes és vidám fiúcska, aki nem volt képes helyén maradni, hanem gyermeki módon, hol ide, hol oda hajolt, a mintegy két könyöknyi magasságú asztalról a vele játszóinak gondatlanságából leesett, és eközben a szolgálóleány könnyelműségéből is jobb lábának a térdén megsérülve, nagyon sokat kezdett veszíteni élénkségéből, s az azelőtt csacska gyermek most hallgatatag, az azelőtt erőteljes most gyenge lett. Megmaradt mégis, bár a betegségek majdnem minden neme megkínózta. Midőn már betöltötte a negyedik évet, lelkének többféle adományát tárta fel. Amit valamivel előbb hallott, a maga mértéke szerint elbeszélte; korát meghaladóan okos és szellemdús, és ami ritka dolog, már játékaiba komoly dolgokat vegyítve gyönyörködtette atyjának gyakran az egyházi és házi gondokkal megterhelt lelkét. Különösen nem mulasztotta el önként az istentiszteletet látogatni, habár ez neki ismeretlen dolog volt. Sok órát töltött el atyja könyvei közt játszadozva, és kieszelte a módot, hogy itt tölthesse az időt. Mikor tisztességes férfiak voltak jelen, állandóan ott volt, és mintha mással volna elfoglalva, hallgatta az elhangzott szavakat, majd több nap vagy hét után emlékezetből előhozta. Sokat gyönyörködtetett kedves természetével, de ugyanannyira szomorított lábának erőtlenségével, amely a térdében volt megsérülve. Méltóságos Bethlen Katalin grófnő módot nyújtott a gyógyításra a száldobosi ásványvízben; meghagyta, hogy a fiút vigyük Hévízre, hogy onnan magával vigye az ásványvízhez, mert remélte, hogy

annak ivásától és a benne való fürdéstől helyrejön. Midőn abban voltam, hogy az útra előkészített fiút elküldjem, három vagy négy napon át megfigyeltem, hogy erejét veszti, és lassanként lepusztul. Néhány nappal később kezdett nyugtalan lenni, elhagyta szokott játékait, szótalanná lett, majd egészen legyengült, és így az 1756. év május 26. napján visszaadta lelkét teremtetőjének és megváltójának.

Öt két nappal később, május hó 28. napján, követte Pál, és így három napon belül megfosztattam két igen kedves fiamtól.

Békétlenebbül viseltem el, mint ahogy illő lett volna. Midőn ugyanis közel láttam őket a halálhoz, intézkedést téve eltávoztam Enyedre, hogy a tanulók nyilvános vizsgájával foglalva el lelkemet, fájdalmamat enyhítsem. Kerestem a szórakozást fájdalom csökkentésére, de nem voltam képes hangulatomat lerázni; igen gyakran, mikor a legkevésbé sem gondoltam ilyenekre, az oly édes csacsogások visszatérve emlékezetembe, egészen ellepték azt, és nem akartak elmúlni. Nincs semmiféle fájdalom, melyet a hosszú idő ne enyhítene és könnyítene, és a lelket, amire az okosság nem képes, az idő folyása meggyógyítja. Az én fájdalom azonban az idő múltával időnként még erősödött, és tartósan lefojtott bánatomat, mint a tűznek hamuval takart hevét, az időmúlás még rosszabbra fordította, és betegséget, mely kezdetben nem látszott meg rajtam, leleplezte.

XLII. §. Augusztus hónapban lázba estem, mely minden tagom kínjával volt egybekötve; ez néhány nap alatt kimerítette erőmet, és oly makacs legyöngülést okozott, hogy semminémű étel vagy ital sem ízlett ... végre néhány hónap eltelte után visszanyertem előbbi állapotomat.

XLIII. §. Szomorúságom, melyet gyermekeim elvesztése hozott magával az előbbi évben, kissé elmúlt ebben az esztendőben, midőn (1757) március 25-én megszületett anyjának épségben maradása mellett az anyjával azonos nevű leánykám, aki midőn végre a szent forrásból kiemeltetett, március 30. napján, Zsuzsánna nevet kapott. Születése a boldogságos Szűz üdvözlötése ünnepére esett, melyet a magyarok Gyümölcstől Boldogasszony napjának mondanak, vagy azért, mivel itt van a tavasznak a fák ültetésére alkalmas kellemes ideje, vagy mivel az angyal, Isten nevében a boldogságos Szűzhöz küldött követ, hírül adta a boldogságos Szűznek, hogy az emberi nem Megváltója már az emberi közösséghez kapcsolandó.

XLIV. §. A lelkének és testének sok kiváló adományával jeleskedő férfiú, Fáy János, alvinci pap és a fehérvári tiszteletes kerület rendes jegyzője az 1757. évben elhunyt. Az ő helyébe a következő 1758. év január 31. napján az összes testvérek és Tekintetes és Méltóságos Egyházmegyei Gondnokok óhajából és szavazatával és ünnepélyes eskü mellett a tiszteletes fehérvári egyházmegye rendes jegyzőjévé választattam és nyilvánítottam.

Ebben az évben március hónapban jelent meg a magyar lexikon második, az előbbinél sokkal bővebb kiadása, amely saját költségemen...

XLV. §. Ezen esztendőben a gyógyi feredőre indultam 28. Maii vasárnapon feleségemmel és beteg kis Zsuzsánna leánykámval. Az útban Alvincen felül feldőjtött a részeg, rossz ember kocsis igen alkalmatlanul, ahol a szekérnek is eltört a tengelye. Alvincen másnap szekeret fogadván, indultam Algyógy felé. A Csóra patakánál pedig e világból kimúlt kedves kis leánykám 29. Maii. Vittem holttestét Algyógyra, s másnap ott eltemettettem a templomnak napnyugot felől való oldala mellé. Voltam a feredőn vagy négy nap.

Mentem a generalis synodusba Désre; onnan visszafordulván voltam Kolozsvárat.

1759-dik esztendőben 4. Febr. született, éppen mikor itt visitatio celebráltatnék, egy Zsigmond nevű fiacskám, aki a nagyatyja, esperes Bánya István uram által azon órában megkereszteltetett. Volt hitel felett nagy, izmos, jó forma gyermek, de másnap megholt.

Sárpatakra hívtanak gróf Teleki Lajos úr temetésére, az holott prédikállottam d(ie) 24. Junii. Onnan mentem Székre a synodusba.

Kimúlt e világból az én nagy és áldott emlékezetű jó pátrónám, gróf Bethleni Bethlen Kata d(ie) 29. Iulii hosszas betegsége után Fogarasban. Voltam temetésén, s prédikállottam (maga rendelte volt életében) Fogarasban, ahol is eltemettetett d(ie) 25. Novembris. Felette sok jótéteményivel éltem ez áldott asszonynak életében.

Született a halálnak 1760. esztendőben 10. Jan. egy anonyma leánykám, akit meg sem lehetett keresztelni; születése után elholt. Harmadnapig kínlódott az anyja véle a szülésben. Ugyancsak az anyját Isten megtartotta, ő pedig elholt a nagy megroncsolódásban. Volt ez is ép és igen nagy gyermek.

Pünkösd harmadnapján prédikállottam Koncán Kappronczi György felett nagy halotti gyülekezetben.

Volt M(agyar) Igenben 15. Iunii generalis synodus, igen celebris. Itt választaték pluralitate votorum püspöknek t. Verestói György uram, már régtől fogva kolozsvári professzor. Generalis notariusnak Zágoni Aranyka György uram, a széki esperes, nekem tanuló koromban a syntactica classisban esztendeig praeceptorom. Itt a generalis notariusságra énreám is, méltatlanra ment 17 suffragium. A synodus intertentiója sokban állott, de voltanak is segítséggel némely úri rendek; bort, búzát, bárányokat adtanak, s veteményt is.

1761-dik esztendőben az elején végződött el a Sz. Heortokrates nyomtatása. Volt ezer exemplár; minden 3 árkust a den. 5, volt tizenkét árkus, az ára ment ad fh. 200, magam pénze költ reá. Itten tiszt. Málnási László uram tette le pro interim száz forintját, amíg lefizetődhetik ökegyelmének. Nyomtatott Szebenben Sárdi Sámuel által.

1761-dik esztendőben 1. Martii lett a nyakamon egy kelés, apostema calidum, amelyet melegítván 12 napok alatt érlelőkkel, ért, amint ért, de az együtt lévén a Szt. Antal tüzével, cum igne sacro et erysipilate orbánccal, melyet észre nem vettem, szerzett felette való fájdalmat, nyilallást, álmatlanságot, hecticát, plantasiát etc., kiírhatatlan kint; feküdni is nem lehetett, s fenn ülni sem véle. Doctor Maxai Mihály uramat hívatván, ökegyelme, amit tudott, elkövetett mindent nagy szorgalmatossággal. Végre semmi sem használván, mikor már igen meg... ..sztettem az életet, eret vágatott. Nagy tányér vért kivett, s ezáltal fordította meg a nyavalya dolgát; lassan-lassan, sok helyen kilyukadván a nyakam, igen sok rút gennyesség folyt ki belőle. Pünkösd tájban kezdettem szolgálatni.

Volt partialis synodusunk a tövisi templomban 20. Maii. Voltam Déván a néhai méltóságos lib. baronissa Naláczai Sára asszony, Barcsai Gergelyné asszony temetésén 27. Maii. A' véghezment nagy ceremóniával s nagy költséggel; volt pensilis charta címer nyomtatva és ezüstműből is csinálva.

Onnan mentem az algyógyi meleg feredőre, az holott öt napokon ültem. Jelen volt tiszt. kedves emberem, Berzétei József uram, Vásárhelyi András uram, a szászvárosi decanus, sok nemesség urak, lib. báró Sz. Kereszti Sámuel úr, felesége, Szilágyi Sámuel úr, Kun István, Kun László, Györfi Sámuel urak, Jósika Mózesné Weselényi Mária asszony, Jósika Imréné Bornemissza..., Gyulai Józsefné asszonyok. Jöttem vissza házamhoz Igenbe 30. Maii. A nyakamon való csomót a feredő sokképpen változtatta, de nem tollálta.

Voltam Bögözben a generalis synodusban d(ie) 7. Junii, utána Bethlen Ádámné asszony excellentiájánál; adott az igeni ekklesia számára az Úr asztalára egy szép takaró keszkenőt. Voltam Keresztúron Korda Zsigmondné Nemes Júlia asszony ökegyelménél, Hadfalván Bethlen Sámuelné Nemes Klára asszonynál, Bánfi Gáborné Nemes... asszonynál, Korda György úr őexcellentiájánál. Társam volt Málnási István uram.

1761. d(ie) 21. Novembris. Hirtelen az ábrázatom, orrom, fejem csomó darabonként tüzes forró dagadozással eldagadozván, nagy forróságba estem, amely az erőmből is kivett. Volt mellettem dr. Pataki Sámuel uram, az öreg, akinek jóvalliságából eret vágattam, laxatívával is éltem, az daganatot pedig kötöttem birsalma levéllel, melyet borba megfőztem; mostam a levéllel, kötöttem a levelével; nevezetesen használt. Nem meleg káposztalével is mostam. Később állottam helyre, januáriusban, más esztendőben.

1761. d(ie) 9. Oct. született éjszaka egy óra tájban egy fiacskám, akit 11. Oct Herepei Nagy István uram, a sárdi pap megkeresztelt. Neveztem Péternek. A feleségem melle kifakadozván, dajkát kellett melléje fogadnom és az által szoptattatnom.

1762. Mentem a gyógyi meleg feredőre d(ie) 2. Junii. Voltam ott ad 11., jelen lévén Berzétei uram is feleségestől. A feredés használt.

Onnan visszajövé, 16. Junii indultam a generalis synodusba Sárpatokra. Ugyanazon időben múltam Gernyeszegen is gr. Teleki László úrnál, az holott jelen volt a méltóságos br. Rádai Gedeon úr is. Volt a vizeknek mindenféle nagy kiáradások, úgyhogy nagy félelemmel és sok bajjal lehetett járni. Akkor M(aros) Vásárhelyen a városban beléholt egy ember a templom felől alájövő patakba. Az hirtelen megáradván, szekérével együtt elvitte.

Sárpatokon a loci domina igen jó szívvel látott, s mindennel gazdálkodott.

Bethlen Ádámné asszonyom, Bánfi Klára asszony pedig megajándékozott három hármas aranyakkal, mellyel segíteném magamat a könyvek nyomtatásában.

Sz. Hilarius nevezettel nyomtattatván Szebenben egy magyar könyvecskét, jött kezembe az exemplárjaiból elsőben 29. Novembris. Nyomtattattam ezer exemplárt. Kerületnek az exemplárok a typographus computusa szerint in fh. 170 den. 50, melyeket nagyobb részén a magaméból fizettem ki.

Ebben az esztendőben is sokszor nehézsége volt a fülemnek, s egyéb nyavalyákkal is bajlódtam, kivált a gyógyi feredésem előtt; de azután többnyire úgy voltam, hogy minden rendes szolgálatomat folytathattam, mind pedig egyebet is dolgoztam.

1763. Prédikáltam d(ie) 24. Apr. Diódon Bíró József és Lajos testvér atyafik felett, kik harmadnappal egymás után meghalván, egyszersmind temették. Szörnyű fájdalom volt ott a szememnek akkor reggel, úgyhogy azt sem gondoltam, hogy a prédikálást véghezvihessem, de osztán mások jóvoltából borecettel megmosván a szememet, azzal csendesedett annyira, hogy véghezvihettem a halotti tanítást; ugyancsak tartott azután is, míg lassan-lassan elmúlt.

Prédikáltam 1. Maii a Nyakó György fia felett ex Amos. III. 6., aki 28. Apr. feldőlve a szekér, amelyen volt, a gyermek a vasvillába esett, mely a szeméremtestébe ment, s másnap megholt. Volt jó, serény, okos gyermek.

Már azelőtt T. Kis Harsányi Sámuel uram felett, aki megháborodván holt meg, prédikáltam a temetésén 6. Martii.

Sajóúdvahelyen jártam 5. Junii. Ott prédikáltam a néhai lib. baronissa Brugier Karolina Vilhelmina asszony felett, néhai Gyerőmonostori Kemény János úr özvegye felett a nagy sokaság előtt. Vittek oda az asszony hintós lovain és Pilosselén.

Ugyanakkor voltam Árokalján Bethlen Ádámné asszony őexcellenciájánál.

Voltam a synodusban d(ie) 19. Junii Ajtonyban, az holott volt szállásom a vármegye házában az enyedi esperes Dési György urammal és notarius Aboth Márton urammal. Társam volt T. Ajtai Mihály uram, a borbereki pap. A synodusban ordináltattak 29 papok. Némelyek ismét letették, egy Solymosi nevű udvarhelyszéki, Vas ugyan udvarhelyszéki stb.

A synodusból a generalis notariussal, Tiszt. Zágoni Aranyka György urammal mint synodus követje küldettem Teremibe a temetésre 26. Juniira, amidőn temettetett el az néhai gener(alis) gróf Bethlen Farkas úr igen nagy solemnitással, az holott nagy részen jelen voltak az erdélyi főrendek, jelen voltak sok nemesek, papok, deákok.

Ez a generalis Bethlen Farkas hagyott testamentomban a M(aros)vásárhelyi Református Kollégiumnak nyolcezeröttszáz (8500) forintokat, az udvarhelyszékieknek hatezer (6000), a teremi református eklézsiának kétezeret hagyott, másoknak is és jó szolgálainak. Minden felkelhetőjét, gabonáját, marháját, ménesét, borát stb. hagyta a kollégiumoknak: az atyafiainak maradtanak a jószágai. Épített volt szép házakat is Teremiben.

Volt a synodustól reánk bízattatva 1. az agentiára tartozó pénznek általadása a főkurátor uraknak. 2. A néhai B. Bánfi Farkas úr pium legatumának mozgatása. Ugyanis az úr átok alatt hagyott a szegény papok számokra ötezer forintokat, hogy azoknak esztendőnként kijáró háromszáz forint interesteket kiszolgáltassék, az osztassék fel a jól vénült szegény papok között. De mindeddig is ezen pium legatumot ki nem adták, mostan pedig az uraknak elejébe adván, fogadták a főkurátor urak, hogy igyekezik mozgatni és hogy folyjon az interest megindítani.

3. Esett értésére Tiszt. Püspök Uramnak, hogy méltóságos gróf Bethlen Elek úr kezében volna egy láda, amely gróf Bethlen Miklós úrról mint nagyatyjáról szállott az úr kezére, amelyben volnának sok eklézsiákhoz tartozó levelek. Ezt kellene kézhez venni s regisztráltatni az úr engedelméből; amelynek végbevitelére rendeltetett e clero generalis notarius Zágoni György uram, e politicis tek. Kabos László uram.

Jöttem vissza a synodból és teremi temetésről d(ie) 28-dik estve sárosan, fáradton. Találtam Isten kegyelméből házamat tűrhetőképpen.

Amely munkácskát írtam de jure connubiorum, annak nyomtatása végeződván, vettem kezemhez benne kétszáz exemplárokat Simon János, Teleki Sámuel úrfi praefectusa által d(ie) 14. Aug. 1763. Azután mind kezemhez jött a 600 exemplár. Fizettem a tipográfiába azokért fh. 110.

Az úr, Székely Ádám úr önegysága, akinek vagyon ajánlva, ajándékozott fh. 120 d(ie) 25. Oct. 1763.

Született egy leánykám 14. Oct. 1763. egy órakor délben. Kit 18. napján Oct. kereszteltettem Júliának. Keresztelte meg tiszt. Batz István uram, a bocsárdi pap. Ezzel a feleségem mind nyomorgott egész hordozásának alkalmatosságával; de mikor az ideje eljött, könnyen megszabadult.

1764. Voltam Szebenben az áldott emlékezetű g. Ráday Eszter asszony, g. Teleki László úr kedves házastársa koporsóbététele alkalmatosságával. Vitt el magával postán a méltóságos úrfi, gróf Teleki Sámuel önegysága.

Voltam a d(ie) 21. Junii ad d(iem) 29. Junii a gyógyi meleg feredőre. Azalatt, 23. Junii temettetett el Bardócz Pál ökegyelme Szászvároson, oda való papságának 20-dik esztendejében. Jártam ide feleségemmel együtt a feredőre; nekem hasznos volt.

Voltam Gernyeszegre, s prédikáltam a néhai asszony, Teleki Lászlóné asszonyom önegysága felett 17. Junii a nagy országos gyűlés alkalmatosságával.

Hungarus Tymbaules nyomtatódott, s jött kezembe 9. Junii. A szüret alkalmatosságával Celnán jelen voltanak a méltóságos gróf consiliarius Teleki László úr, Klára kisasszony és az ifjú úr, Teleki József úr önegyságok.

Teleki Lajosné asszony, Júlia és Borbára kisasszonyokkal. Teleki Miklósné asszony.

Igenpataján szüretre volt a méltóságos gróf asszony Horvát Zsuzsánna asszony Teleki Ádámné asszonyom és Teleki Ádám úrfi.

Ebben az esztendőben voltanak ugyan egynéhány rendben terhes nyavalyáim, de Isten kegyelméből sokáig nem gyötröttenek. Mint a tavasz kélt, valami febris catharralis csakhamar leejte a lábamról, de sokáig nem tartott. Isten helyreállított.

Szeptember elején pedig hirtelen fájni kezdett a jobb felem az ágyékomtól fogva, az hol a nadrágot meg szokták kötni keresztül, annyira, hogy a jobb lábamat felemelni vagy elébb mozdtítani a világ kincséért sem lehetett volna. Szörnyű kínban voltam, nagy fájdalomban, mintha a kutyák rágtak volna. Az ágyba felhágni s lefeküni valami tíz napig teljességgel nem lehetett; a széken veszteg ülve kellett szunyókálnom. Két mankót csináltattam, azokon vontam magamat elébb-elébb, de háttal. Szörnyen nyilallott az ágyékomba és a faromba. Kötötték ineresztő fűvel égett borba áztatván, s az kezdte enyhíteni a fájdalmamat, de az erőtlenség sokáig megvolt benne. A nyavalyát ki szélnek, ki fluxusnak mondja, dr. Maksai uram reumatismusnak. Akármilyen volt, de igen kínos volt nékem, s dicsőség Istennek, aki elvette rólam.

Szüretem gyengécske lévén, pénzen is a szokás szerint, kételenítetttem venni mustot, vedrit többire a den. 78.

Teleki Lajosné asszonyom Celnáról küldött 10 vedret.

Enyeden 12. Oct, kótyavetyére tették a néhai Bardócz Pál uram könyveit és a kollégium bibliotékájából is holmi régi könyveket. Ott voltam én is, és vettem felesen, melyeknek árok ment ad fh. 34 den. 66. Jelen volt az aukción a méltóságos gróf Teleki Sámuel úrfi is, és vásárolt is sokat mint Erdélyben legnagyobb könyvekhez értő bibliopola.

Ebben az 1764-dik esztendőben holtanak meg Erdélyben az oláh Püspök Petrus Paulus Aron Episcopus Graeci Ritus Unitorum de Bisztra, aki sokat munkálkodta, hogy a románok uniálják magokat a catholicusokkal. Holt meg A(brud)bányán, hozták Balásfalvára, s ott temették el. 2. Nicolaus Adolphus Buccow generalis commendans, aki Erdélyt sokféle bajba ejtette. 3. L. B. Iosephus Iosintzi consiliarius, aki eszköze volt holmi dolgokban. 4. Ioh. Simon de Bibartzfalva procurator, akivel új törvényeket íratnak volt sub tit. Codex Theresianus. Volt ez prókátora a katolikus püspök úrnak; adott elő holmi utakat és módokat, miképpen háboríthatná meg a hegyaljai nemeseket és ekklesiákat. Melyet el is kezdetek a konfirmálás dolgaiban még 1762-dik esztendőben. Most újabbat talált volt fel, hogy a püspök úr kérje meg magának a Ius Relutionis-t a Hegyaljára: holott az nem egészen fiscalitas, s az nem adattathatik neki. Ez az ártalmas ember 3-dik Novembris megbetegedett, és 7-dik Novembris megholt a maga reménsége felett, sokaknak örömkre. Azt lehetne felőle megjegyezni, 1. hogy tanult az enyedi kollégiumban, s szép elméjű ifjú volt, ezelőtt mintegy 15 esztendővel, ment volt ki onnan Legeni Némai Márton, híres, de minden vallás nélkül való névvel református prókátor mellé, 2. hogy ez prókátora lévén, csakhamar szép elméssége és kedves maga alkalmaztatása által nagy becsületre kapott, és elmondották, hogy több vagyon ezer causájánál, minden perlekedő örömet őt fogadta volna meg; jól is folytatta a causákat, s amint megmondotta, igen a szerint lett kimenetele. Mindenek előtt volt nagy kedvessége. 3. Erdélybe jövén Buccow generalis, melléje érkezett volt valahogy, és sokat adott elméjére, amelyek úgy tartattak, hogy haza romlására valók. A régi artikulussokat ő extractizálta, és felsőbbek parancsolatjokból új törvényeket írt, de azok nem publicáltattak, nagyobbára csak hírét hallották, de igen megirtóztak tőle, átkozták a hazafiai, s mikor megholt, mint utálatos, átkozott ember halálán örvendettek. 4. A híre úgy volt, hogy protonotariusságot adott volt neki a Felséges Udvar, s nemsokára, ha élt volna, publicálták volna. 5. Vallására nézve externa professióra volt

református, de akik közelebből ismerték, úgy tartják, hogy semmi vallása nem volt, vagy amint ma hívják: emberséges emberek vallásán volt, vagy naturalista.

Deáki Pálnak Leidába küldöttem nyolc aranyat holmi könyvek vásárlásokra.

Agens Tűri Sámuel úrtól 26. Decembris Bécsből vettem levelet, hogy még a Baselben nyomtatott Historia exemplári Regensburgban vagynak jó gondviselés alatt.

Ifjabb gróf Iktári Bethlen Sámuel úrfi, édesanyja is, gróf Keresztes Borbára, nénje, Teleki Lajosné asszonyom gróf Bethlen Kata és Bethlen Domokos úr arra kértenek a szüret alkalmatossággal, hogy tennék jelentést a méltóságos gróf consiliarius Teleki László úrnál Klára kisasszony iránt, hogy házastársul adnák. Tettem is Igenben. Az úr azt felelte: Köszöni a jóindulatot, de még a leánya olyan idejű, hogy elméjére sem adja. Azután is levelek által erre kényszerítettek, de oda nem adták.

1765. Ez esztendő kezdetében magamnak Isten kegyelméből jó egészségem volt, de a fiacskámnak, Péternek gyenge egészsége volt, úgy leánykámnak is, Julisnak. Mindketten idejek felett való kedvességgel magokat ajánló gyermekek.

4. Jan. Harsányi János uram vitte el Szebenbe a Praxis Forihoz a titulust, praefatiót és gróf T(eleki) L(ászló) úrnak a levelét.

Vettem levelet 14. Jan. gr. T(eleki) L(ászló) úrtól a Klára kisasszony dolgában, akit magának kívánt volna gróf Iktári Bethlen Sámuel úrfi; nem egészen negatív, de ahhoz hasonló.

Károlyváron d(ie) 13. Jan. meghalálozván doctor Maksai Mihály, elprédikállottam d(ie) 15. Jan. Még esztendőt nem töltött volt el felesége együttlakásával.

21. Januarii és a más két napokon hányták auctióra a néhai B. Josintzi József úr könyveit Enyeden; ott jelen voltam az első napon magam is, az holott a válogatott jobb könyvek drágák nem voltak. Vettem ott némelyeket magam is.

22. Januarii éjtszaka volt villámlás napnyugotra, amely látszott Igen körül késő estve. Még eddig ebben az esztendőben hó nem volt, fagy se sok, többire nappal szép napfény, éjtszaka köd, s olyforma idő, mint Martiusban szokott lenni.

Sárdon partialis synodusunk lévén, 7-dik Febr. oda hozák Tit. Pávai Ferenc, M(agyar) Gyerő Monostori Kemény Simon úr önegysága praefectusának levelét száz m. forintokkal együtt. Mely száz forintokat nálam lévén a múlt esztendei szüret tájban a Méltóságos L. B. Kemény Simon úr, s látván holmi nyomtatott és nyomtatás alá készült munkácskáimat, ígérte vala Istenhez való kegyességből, melyet most már megteljesítvén, hálaadó szívvel elvettem önegyságától.

16. Febr. Hoztanak egy herbathéhez való szép ón ibriket Szebenből, melyet küldött a méltóságos gróf úr, Széki Teleki László úr önegysága hozzám való jóindulatjának megbizonyítására ajándékba.

Holt meg Tiszt. Püspök Verestói György uram 6. Martii Kolozsváratt; temettetett ugyanott 21. Apr. szép solemnitással a Farkas utcai templomban, az holott magam is jelen voltam. 23. volt a professor Pataki Sámuel uram házassága Szathmári Sárával, a néhai Szathmári Zsigmond uram leányával. Ott is jelen voltam.

22-dik K(endi)lónán jártam a méltóságos gróf General Teleki Ádám úrnál. Szálláson voltam Tiszt. Deáki Sámuel uramnál mint jó uramnál, barátomnál.

Voltam algyógyi feredőre feleségemmel együtt. Volt ott katona Bethlen Gergelyné asszony önegysága, Deáki Sámuel uram is feleségestől, gyermekeivel, Berzétei József uram. Fordultam onnan Bábolnára L. B. Nalátzi Józsefné asszony önegyságához, Piskibe Dienesné asszony

őexcellenciájához. Mentem el 6. Maii Igenből, jöttem vissza 28. Maii Isten kegyelméből jó egészségben.

Voltam a m(aros)vásárhelyi synoduson 16. Iunii, az holott az urak generalis notariusságra uno ore denomináltak; mikor pedig a választásra ment a dolog, a vén esperesek magukat is kívánták választani. Post reliquam disceptationem candidáltattak az esperes öregebbek közül is 3: Vas Gábor, Beregszászi Mózes, Dési György; az ifjabbak közül B(od) Péter, Deáki Sámuel és Incze István vásárhelyi professor. A vox ment nagyobb számmal Dési György uramra, és a hivatalba be is állíttatott.

Tiszt. Püspök Zágoni Aranyka György úr visitált Benedekben az esperes lakóhelyén 27. Iunii. Volt nálam is, és osztán engemet magával elvitt visitálni a hunyadi traktusba, Dévára. Voltunk Bábolnán, Lib. Baronissa Nalátzi Józsefné asszonynál, Torotzkai Borbára asszonynál lementünkben, úgyszintén Piskiben is mind lementünkben s mind feljöttünkben. Visszajöttünk Igenbe d(ie) 5. Iulii ebédre; ebéd után a generalis notarius Dési György urammal általkísértem Bocsárdra, és a jobbágyokat egybegyűjtven bemutattuk, hogy már az a földesurok, attól függenek.

Talált nagy rekedtség az utazásomban, amely alkalmatlanná tett a beszédre, annál inkább a szolgálatra.

Bécsi agens Tek. Türi Sámuel uram volt nálam 18-dik Martii és következő három napokon. Hozta a Pray Annal. Hung. 2-dik darabját. Én adtam őkegyelmének 12 aranyakat, minthogy sokszor küldött könyveket. Vitt el tőlem magával:

1. Continuationem Hist. Hung. ecclesiasticae Libr. IV. közel kétszáz árkust oly véggel, hogy Belgyiomba menvén azt is, amely Gerdes uramnál vagyon, kezéhez vészi, és nyomtatásra valami bibliopolának adja által bona fide.

2. Redivivus Albertus Mólnár Szentziensis, azaz Mólnár Albert életének történetét, amely körülbelül 36 ívből áll.

3. Rediviva Eliae Veresmarti memoria, aki Baranyában volt superintendens. Ezt, hogy a Breitinger I. Jakab szerkesztésében Zürichben megjelenő Museum Helveticumba vétessék be, amazt pedig, hogy Schweizban bízza rá valamely nyomdászra megjelentetés végett.

Redivivus Albertus Mólnárnak copijája nálam nem maradott. Reménységem vagyon, hogy meg nem csalatkozom ezek iránt való jó szándékomban. Türi uram eljár híven a dologban, amelyet vállalt is nagy indulattal magára. Ha cselekszik fogadása szerint, Isten megáldja érette.

Méltóságos gróf ifjabb Iktári Bethlen Sámuel úr ígért volt még tavaly könyvnyomtatásra nékem valami pénzbeli segítséget. Küldött kezembe a méltóságos gróf Teleki Lajosné asszonyom által d(ie) 28. Oct. 1765. fh. 100 száz m. forintokat. Melyeket vettem hálaadó szívvel. Az Úr Isten áldja meg érettem az önegysága majorkodtatását.

Voltanak nálam Nagy Pál és Bodoki Péter pataki deákok 3. et 4. Oct. Voltanak Patakon commissariusok 1. Oct. 1765, hat személyek, 4 politicus, két ecclesiasticus, jesuita Pintér; vizsgálták, micsoda fundamentumon áll a kollégium? Miből élnek professorok, praeceptorok, deákok? Hányan vagynak a tanulók, deákok stb.

Vettem levelet a méltóságos gróf Székely László úr önegységától 4. Oct., hogy az alamori ekklesiát s papját akarja a tractushoz incorporáltatni; akinek conventióján kívül vetésre való földet és szénacsínálásra való rétet is conferált.

VIII. Decembris. Prédikáltam az első Ferencz Római Császár emlékezetére, aki holt meg 18. Aug. Az egész Erdélyben a reformátusoknál mind azon a napon volt prédikáció arra az alkalmatosságra.

27. Decembris. Indult Bécsbe gróf Teleki Sámuel úrfi Sárdról, aki is 8. Ianuarii felérkezett.

Jó egészségem volt az esztendő végén Isten áldásából. 1766. Az Úr Istennek kegyelmességéből az új esztendőt, 1766-dikat jó egészségben értem magam házanépével együtt; melyet a kegyelmes Isten áldjon meg nékem és más felebarátimnak is jóvoltából.

7-dik Ianuarii méltóságos L. B. Hadadi Vesselényi Farkas úrfi elmátkásította s hittel is magához kötelezte gróf Bethleni Bethlen Julianna kisasszonyt, bonyhai Bethlen Sámuel úrnak leányát, melyet az asszony, gróf Bethlen Sámuelné asszonyom Nemes Klára asszony levele által hírré tett 22. Ianuarii.

Ennek az esztendőnek kezdete kedvetlen vallásunkra nézve, minthogy mindenfelől keresztettnék és törvényre idéztettnék azok, akiket vagy katolikus pap keresztelt, vagy valami elejek affélék voltak, vagy katolikusok közül vallásukra tértenek. Ami igen keserves, az sem volt, ki mozduljon mellettük.

Miután elvégeztem az egyházak meglátogatását, egészségesen értem vissza február 7-ikén a házamba, ahol megkaptam M(álnási) L(ászló) barátomnak Szebenbe a pártfogók parancsából írott levelét, hogy összeírandók az egész tartomány egyházainak a sérelmei, amelyeket végre előadnak az Udvarban az e célból az Udvarhoz kijelölendő követek.

6-ik Április a püspökség és az ispán felgyűjtván az embereket Sárdról és Igenből, mikor az isteni tiszteleten voltunk vasárnap, a korcsoma házra ment, és alattomban beküldvén két embert borkérésnek színe alatt, a hordómat kivágták volt, 44. vedres, de nagyobb része elkölt volt. Félreverték a harangokat, s elkergették a püspökség embereit.

Gróf Teleki László úr önegysága jött ide 9. Április; ült itt ad 12. Apr., akkor elment jó (egész)séggel.

13. Április. Indultam Szászváros felé, voltam Piskiben, Tordoson, Bábolnán; hálтам visszajövet Alvincen, érkeztem haza 16-dik reggel.

16. Április vettem a könyveket, melyeket azelőtt régen Gerdes Daniel küldött volt énnékem; hozott le Szathmári Mihály uram Scrinii Antiquarii Tom. VII. et VIII. Florilegium librorum rariorum.

Április 24-dik napján Piskibe küldöttem levelet bizonyos megtudandó dolgokra vonatkozólag.

Április 25-én Bábolnára Károly és Klára ügyében.

Május 3-ikán Piskibe fontos ügyben.

Voltam a gyógyi feredőre Iuniusban a d(ie) 16. ad d(iem) 26. Gróf Kendefi Rákhel Bethlen Gergelyné asszony önegysága tartott ott. Jelen voltak gróf Kendefi Elek úr, hunyadvár-megyei főispán, Orbán Klára kisasszony. Fordultanak meg ott mások is -; ott volt a solymosi sőtiszt, Fritsch.

Petrusnak az asszony, Kendefi Rákhel asszony ajándékozott ducát 2 fh. 20. Gyógyról küldött haza gróf Kun László úr a maga lovain.

Voltam a generalis synodusban 2. Trin., az holott miképpen folytanak a dolgok, nagy részén nékem nem tetszettenek. Ottlétében többire voltam a méltóságos grófasszony Teleki Lajosné asztalán. A szemem szörnyű fájdalomban volt szüntelen hazajöveletemig. Kezdett fájni még mikor Zalatnán jártam néhai Ungvári uram könyvei dolgokban, amidőn az árvíz oda szorított volt, s oda is hagyatta velem a kocsit, csak zabala szájon jöttem haza.

Polikárpust Enyeden nyomtatták; ezer exemplár került 225 m. forintokba.

Tymbaules continuatust nyomtattattam Enyeden; nyomt. 400 exemplárt, árkusát fh. 7 den. 40: ment az árok fh. 29 den. 60. September havában.

1767. esztendő:

Erdélyi Feniks Tótfalusi Kis Miklós-t nyomtattam Enyeden; ezer exemplár került in flor. h. 48 den. 96, melyet Tiszt. Málnási László uram fizetett ki a száz forintból.

Magyar Athenást nyomtatták Szebenben; ezer exemplárt, melynek ára mégyen ad fh. - Végeződött el májusban.

Juliska, kedves leánykám kezdett himlőzni 21. Maii. csak fonyolgott benne. Petrust pedig a harmadnap hideg lelte.

Az Athenást ajánlottam gróf Teleki József úrnak, Teleki Sámuel és T(eleki) Ádám uraknak. Ezért a méltóságos gróf Teleki Sámuel úrfi önegysága ajándékozott nékem fh. 60, d(ie) 11. Iunii jövőn hozzám.

Született Isten áldásából egy fiacskánk d(ie) 13. Iunii tizenkettődfél órakor. Kit is megkereszteltettem 16. Iunii az édesanyja akaratából Eleknek. Keresztelte Tiszt. Batz István uram, a bocsárdi pap. Keresztatyák voltak Tek. Dantzkai József uram, Bodor György, Gyulai Sámuel, Polik István, s feleségeik keresztanyák. Nevelje Isten a maga dicsőségére.

Voltam nemcsak a magam jóindulatjából, hanem a Méltóságos Supremum Consistorium parancsolatjából is Kolozsváron d(ie) 16. Aug. a néhai m(éltóságos) Losonczy Bánfi Klára, néhai gróf Bethlen Ádám úr öexcellentiája (felesége) temetésén, az holott feles számmal voltak az úri rendek, atyafiak és egyebek.

Nekünk pedig volt az a dolgunk Tiszt. Püspök úrral, hogy néhai Losonczy Bánfi Farkas úr testált volt az ekklesia számára ötezer forintokat, hogy interese járjon a szegény papok számára, amelyet Bánfi Mihály és György atyafiak eddig nem esmértek meg, s nem is szolgáltatott ki; de már most kérésünkre felvállalták mindkét részről, hogy ennek utána interesezik, melyet fognak kezdeni a die 1. Ian, an. 1768.

Gubernátor Bánfi György szegény papok számokra testált fh. 500, akadémiákra menők számokra fh. 1500; ez vagy a Iosintziaknál, vette kezére Várad Intzédi József úr; de hát amaz hol vagy?

Kézdivásárhelyen generalis synodust celebrálván az erdélyi református papság 2. Trin. 28-30. Iunii és 1. Iulii, ott választattam generalis notariusságra mindenkinek szavazatával és beleegyezésével, kivéve három szavazatot. A Supremum Consistorium is jóvállotta volt, hogy én választassam, de azt az atyafiak nem tudták, minthogy a levélnek az a része fel nem olvastatott publice. De ezt csaknem az egész hazabéli emberek várták, s még a más vallásúak is. Ezelőtt volt generalis notarius Tiszt. Dési Lázár György uram, az enyedi első pap és tractus esperestje, aki, meghalván Tiszt. Zágoni Aranyka György püspök, a superintendensségre ugyanakkor succédált.

Ezen synodusban nevezetes nagy matrimoniális causák, mint másszor, nem folytanak.

A vallásért háborgatottak panaszoltanak sokan, hogy megfogattattak, s el nem bocsáttattak addig, amíg a pápistaságra magokat nem kötelezték, vagy pedig kezességen. Kiknek ügyöket felvévén s instanciájokat egybeszedvén, Szebenben megjelentettem a kurátor uraknak és Drassón gróf Lázár János úr öexcellentiájának.

Annak utána itthon memorialist és species factit elaborálván, Tiszt. Superintendens uram a synodus nevével subscribálta, s a fő kurátor uraknak ad 5. Aug. elküldöttük Szebenbe. Mely osztán más formában többekkel együtt rendbe szedetvén az Excelsum Guberniumnak 20. Septembris. Az adta a katonai főparancsnoknak; onnan azon hónapnak végén ment a szélbeli székelő katonatiszteknek kemény parancsolatjok a háborgatottaknak vigasztaltatásokra.

Melyről tudósítottam a brassai postán T. Vásárhelyi János uramat, a sepsi seniort és Birtalan Andrást, a f(első)csernátoni papot d(ie) 3. Octobris.

Ugyanakkor vettem a tövisi templom dolgában a Sup(remum) Consistorium parancsolatját annak renovatiója iránt, hogy munkálkodjunk, melyet írt volt a Consistorium 22. Septembris.

5. Octobris vettem tudósítást Birtalan Andrástól, a f(első)csernátoni paptól, hogy akik fogva voltak a vallás dolgában, azok elbocsáttattak kezességen, de nehezen.

7-dik Oct. vettem levelet Bécsből gróf Teleki Sámuel úrtól, s a Pray Annales Regni Hungariae Tom IV. Mely levélre válaszoltam is azon napon, és elküldöttem a memorialist, melyet a Guberniumnak beadott 20. Septembris a mindkét vallásnak, a helvét és ágostai hitvallást követő egyházaknak a gondnokai. Előbb, szeptember hónapban közöltem volt más kéréseket.

Méltóságos gróf Bethleni Bethlen Sámuel úrfi önagyága, aki ezelőtt két esztendővel a méltóságos gróf Teleki Lajosné asszonyom önagyága által, mint kedves testvérnénje, nekem pedig jó pátróna asszonyom által d(ie) 28. Oct. adott vala maga különös majorságából jó igyekezetemnek felsegíllésére száz m. forintokat, úgy mostan is azon napon adott száz m. forintokat s felpénzt. Mely jóakarataért az Úr Isten áldja meg minden majorságát, hogy segíthessen másszor is istenfélő embereket.

Méltóságos gróf ifjabb Széki Teleki Ádám úr, minthogy az önagyága nevére is inscribáltam volt a M(agyar) Athenást, d(ie) 30. Oct. 1767-dik esztendőben küldött nekem fh. 30. Mely jóakarataért Isten áldja meg önagyágát.

1768. Voltam Gyéresszentkirályon Torotzkai Zsigmond úr önagyágánál, ott lévén méltóságos Teleki László consiliarius úr, Teleki József úr is az asszonnyal együtt 18-19. Feb.

Megkaptam a Magas Királyi Kormánysház levelét a méltóságos Dániel István báró által küldött s a Kormánysházhoz juttatandó két példányra vonatkozólag; ezek pedig ugyanazon báró életrajzának a példányai voltak. Kelt február 26-dik napján, kézhez vettem március 4-dikén. Feleltem március 5-dikén; a könyveket és a levelet március 8-dik napján a sárdi küldöncen küldtem el.

Hívattattam prédikállani Mihályfalvára Csulai Pálné Szilágyi Borbára asszony felett ad d(iem) 13 Martii. Mentem, jöttem szánon, mivel oly kemény, csikorgó, nagy hó volt, mint Januariusban az egész hazában a 3. Martii ad 15. Martú. Akkor kezdett olvadni.

Önagyméltósága Bethlen Gábor gróf úr, az aranygyapjas rend lovagja, Ő Császári Királyi és Apostoli Szent Felségének benső államtanácsosa, a Nemes Erdélyi Királyi Udvari Kancelláriának kamarása, előbb a királyi udvar, végül őfensége Krisztina főhercegnő kancellárja, valamint nemes Erdély nagyfejedelemsége és a hozzácsatolt részek legfőbb udvari praefectura, ebben az évben megszűnt élni. Ő, miután hivatalaiból elmozdított és tekintélyében megrövidített, állandóan megzavarodásban gyötrődött, a szél is érte, és nyomorult életet élt.

Megkapta a kijáró igen nagy...

Ebben az esztendőben többire sok változásokkal voltam; fő-, mell-, szemfájással, huruttal és testemnek erőtlenségével. 30. Martii eret vágattam, mellyel könnyebbedtem is. De 9. Április ilyen váratlan baj talála, mely alighogy végemet nem éré. Reggel bágyadozólag lévén, gondolám, hogy kimegyek a szőlőbe a munkásokhoz, hogy verjem magamot, s azután visszatérvén a következő napi prédikációkra készülgetek.

A szőlőben egy szőlővesszőt kezdvén tisztogatni egy igen éles kacorral, a bal kezemet erősen megvágám. Hamarjában beköttetém a keszkenőmmel, s hazajövék, de idehaza a vérnek folyását meg nem állíthatván, reggeli tíz vagy 9 órától fogva estvéli majd 6 óráig elfolya a vérem úgyannyira, hogy már az életem utolsó órája is majd lefolya. Élesztgetvén holmi spiritusokkal, s a szörnyű nagy izzadásban s változásban a vér folyása is megállván, úgy kezdék helyreállani lassan. Kötötték sokfélével, végre gelesztákat szedvén és ecetbe s égett borba vetvén, azokat kötötték a sebre, s úgy állott el a folyása. Szombaton estvétől fogva nem is oldottam ki hétfőn reggelig; jól nyugodván alatta, az ágyban is kezdettem forrasztatni. Isten kiváltképpen való kegyelmességének tartom, hogy akkor és ezen casus által meg nem holtam, mert bizonyosan rosszakaróim reám fogták volna, hogy magam öltem meg magamat, és holtom után elmocskoltanak volna.

A magamtól íratott és nyomtattatott könyvekről

1. A *Magyar Leksikont* írtam Hévízen, melyet elsőben nyomtattatott ki kegyes pátrónám, gróf Bethlen Kata asszony önegysága, néha Széki Teleki József úrnak istenfélő özvegye Kolozsváratt 1746-dik esztendőben 4 részben. Az exemplár volt szám szerint négyszáz; papirosát maga adott, pénzt fizetett fh. 270. Efelett a corrector volt Szathmári Pap Zsigmond; ennek és a könyvnyomtatónak is sok ajándék ment.

Másodszor nyomtattattam ki ugyan Kolozsváron sok bővítéssel 1757-dik esztendőben. Ötszáz exemplárt adott nekem a Páldi uram, a könyvnyomtató, én pedig fizettem ökegyelmének fh. 265.

Ebben neki segítségül nem volt, hanem jó pátrónánk, Bethlen Kata asszony önegyságok elegyedett bele ... fh. 40.

2. *Biblia Históriáját* nyomtatták ki kétszer; elsőben az asszony, B(ethlen) K(ata) önegysága adott reá 1748. papirosat; de én fizettem érte fh. 117.

Másodszor 1756-dik esztendőben nyomtattattam ezen könyvecskét. Ezer exemplárért fizettem a könyvnyomtatónak fh. 229.

Ebből fizetett le a méltóságos gróf úr, Teleki László úr önegysága fh. 54.

3. *Júdás Apostol levele magyarázatját* nyomtattattam ki Szebenben 1749. esztendőben. 600 exemplárokért fizettem fh. 204.

Dedicálván méltóságos gr. Teleki László úr önegyságának és a méltóságos gróf asszony, Ráday Eszter asszonynak, ajándékoztak önegyságok akkor fh. 50.

4. Idvezült pátrónám felett való prédikációmát és életének versekkel való leírását *Tiszta fényes Bíbor* titulus alatt 1762-dik esztendőben Kolozsváratt nyomtattattam, amely került körülb. fh. 40.

Gróf Bethlen Imre és Farkas urak ajándékoztanak akkor fh. 30.

5. *Szent Heortakrátest*, innepekről való traktácskát nyomtattattam ki Szebenben (Oppenh. 1757) 1761-dik esztendőben. Ezer exemplárokért fizettem a könyvnyomtatónak fh. 200.

Száz forintját Málnási László uram tette volt le, de azután megfordítottam ökegyelmének. Ugyanennek alkalmatosságával Tek. Dantzkai József uram ajándékozott tíz forintokat; azelőtt is adott volt tízet fh. 20.

Ugyanakkor méltóságos gróf Gyulai Ferenc obrister úr ajándékozott egy aranyat fh. 5.

6. Bázelben nyomtattattam ki az *Ekklesiai Históriámat* 1760. esztendőben. Ígért a könyvnyomtató 500 exemplárt, amelyet még eddig sem vettem, előre pedig megfizettem fh. 300.

A correctornak és vecturáért, annak 3 aranyat, ennek 6-t, mely térszen fh. 45.

Ennek alkalmatosságával adott generalis Bethlen Farkas úr kéréssemre fh. 5.

Obrister Gyulai Ferenc úr kéretlen fh. 5.

Lib. Baronissa Nalátzi Sára, Bartsai Gergelyné asszony önnagysága könyvnyomtatásra fh. 50.

7. *Sz. Hiláriust* nyomtattattam Szebenben 1760 (valósággal 1762)-dik esztendőben. Ezer exemplárokért fizettem a könyvnyomtatónak fh. 170 den. 50.

Ennek alkalmatosságával méltóságos gróf Bethlen Ádámné, Bánfi Klára asszony ajándékozott könyvnyomtatásra 3 hármastáblás aranyakat, amelyek térsznek fh. 44 den. 50.

8. A *Magyar Új Testamentomat* akarván kinyomtatatni a kolozsvári könyvnyomtatóval, Páldi István urammal, mely még tökéletességre nem ment, előre fizettem

kézpénzü- - - - -	fh. 100
borul pedig- - - - -	fh. 72
	fh. 172

Ezek szerint az 1763-dik esztendő májusnak 3-dik napjáig való költségeim, melyeket könyvek nyomtatásokra fizettem, mennek fel ad fh. 1742. Amivel mások segítették, térszen fh. 303 den. 50.

A többit pótoltam magamtól és az exemplárok árakból, úgymint fh. 1438 den. 50.

9. Kezdettem nyomtatni Szebenben 1763-dik esztendőben *Synopsis Iuris Connubialist*. Hatszáz exemplárt ad a könyvnyomtató, melyért fizettem fh. 110.

Ennek alkalmatosságával gróf Bethlen Imre úr önnagysága adott két belga aranyakat, melyek térsznek fh. 9. den. 95.

Méltóságos gróf Ráday Eszter asszony, Teleki Lászlóné asszony önnagysága a fontatásának, szötteéseinek haszna zsengéjéből adott 12 hollandiai aranyakat, melyek térsznek hiánosok lévén -

Ugyanezen Synopsist ajánlottam gróf Székely Ádám úrnak, aki is küldött a nyomtatási költségekre 1763. okt. 25-én fh. 120.

Fizettem a typographusnak 600 exemplárokért fh. 110. Négyszáz exemplár bekötéséért a könyvkötőnek fh. 40.

10. *Hungarus Tymbaulest* nyomtattattam an. 1764. négyszáz exemplárt; fizettem érette árku-sát nyomtatván pro fh. 7 den. 40. in summa fh. 25 den. 90 pénzt.

11. Kezdettem nyomtatni Szebenben a *Praxis Fori Ecclesiasticit* 1764. esztendőben Augustusban. Az úr, Bethlen Imre uram önnagysága Málnási László uram által ugyanakkor adott nékem könyvnyomtatásra száz m. forintokat, melyeket általadott még Tiszt. Málnási uram a könyvnyomtatónak, Sárdi S(ámuel)nek. Elvégeződött ezer exemplár, kezembe is vettem; az árok ment, ki is fizettem, fh. 200.

Gróf ifjú Iktári Bethlen Sámuel úr önnagysága küldött nékem szüretkor 1765-dik esztendőben könyvnyomtatásra fh. 100. Melyért az Isten áldja meg.

12. Nyomtattattam 1766-dik esztendőben Enyeden Sz. *Polikárpust*. Ezer exemplárt, árkosát fel porciójával fizetvén, mégyen fh. 225.

Tiszt. Berzétei József uram adott bele fh. 5 den. 10. Küldött kezembe a méltóságos gróf Teleki László úr ennek nyomtatására 217 m. forintokat, melyekről adtam ilyen recognitiót:

A Méltóságos Római Sz. Birodalombeli Gróf Széki Teleki László úr önnagyságának, a Császári és Királyi Apostoli Felségnek Erdélyi Királyi Guberniumában belső tanácsának és Erdélyben főpohárnok mesterének, b. e. kegyes házastársának, a néhai Méltóságos Gróf Ráday Eszter asszonynak. Édes férjének akaratja szerint tett testamentomi rendelkezésének gyümölcséből Smirnai Sz. Polikárpus nevű könyvecskémnek kinyomtatására adott a méltóságos feljebb nevezett gróf úr kétszáztizethét, 217 m. forintokat, melyeket hozott kezembe Tiszt. Szathmári Mihály uram. Melyet bizonyítok ezen írásom által keresztényi jó lélekkel ezen áldott Igaznak örökké tartó emlékezetére.

Küküllőváron a generalis synodus alkalmatosságával Sz. Iván havának XI-dik napján, 1766-dik esztendőben. B. Péter.

Gróf Kendefi Elek hunyadvármegyei főispán úr ajándékozott nékem könyvek nyomtatására fh. 100, száz m. forintokat d(ie) 27. Iunii feredőn.

13. Tiszteletes Málnási László uram ajándékozott nékem könyvek nyomtatására a magáéból 1767. esztendőben d(ie) ... Maii száz m. forintokat 100, melyeket fizetett ugyan az Athenásért, de azzal jött világra az *Erdélyi Feniks*, melyért fizettem fh. 48. den. 96.

14. A *Magyar Athenást* nyomtattattam s jött világ eleibe 1767-dik esztendőben. Nyomtattak 1000 exemplárt, fizettem érette fh. 300.

15. A *Dictionarium Papaianum* végeződött el ebben az 1767. Septemberben. Nyomtatott a deákjában 6000 exemplárt, a magyarjában 3000 exemplárt.